

ГЕННАДІЙ
МАХОРІН

Нариси
з історії медицини
на Житомирщині

БІЛОРУСЬКА
МВС

№36

Геннадій МАХОРІН

Нариси
з історії медицини
на Житомирщині

Житомир
ПП "Рут"
2015

БГЧУКР - ЧЭЖНТ

61(091)(Ч74.42)

ХДК 17.02.1

М 36

Беларусь
Бібліотека

ліс. 03.15

ліс. 04.14

М 36

Рецензенты:

Мельникова Г.А., кандидат исторических наук, доцент кафедры социальной
истории БГУ.

Ольшанская Н.В., кандидат исторических наук, доцент кафедры гендерной
истории БГУ кафедры феминистики.

М 36

Махорін Генадій

Нарисы з історії міжзем'я на Кітманіччині. – Житомир:

ІМІ "Рут", 2015. – 104 с.

ISBN 978-617-581-247-1

У книзі на основі різноманітних матеріалів розглядається про становлення і
поступовий розвиток села в кінці XVIII – початку XIX століттях, про видатних і заможних
представників Ізяславського прибічного лінії.

Автор зробив увагу і на окремі галузі міжзем'я, розглянуті їх в
історичному контексті.

Книга прізначена для широкого кола читачів.

Автор заслужений діяч мистецтв за видатну фольклорну діяльність.

Составитель та Осьмаковіч Валентіна.

Фото Пінчуко-Савченко і Тимара Задорожніх за часопису фольклору підтримано –
Фонд Еліясона, Осьмаковіч Валентіна і Літаратура Якушевіч.

ISBN 978-617-581-247-1

1058481

Житомирська
обласна публічно-частна
бібліотека ім. Ореста Соколова

© Махорін Г., член, 2015

© ІМІ "Рут", видавець, 2015

І. ЕТАПИ ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОЇ СТРУКТУРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я НА ВОЛИНІ-ЖИТОМИРЩИНІ

1.1. Дорадинський період

Структура управління охороною здоров'я почала формуватися наприкінці XVIII століття. До цього питаннями спрямованою медичної допомоги громадянам займалися побіжно органи поспіші. Як відмітив дослідник історії медицини і добровільної діяльності у тій сфері Федір Ступак, «лікарі не мали ніяких адміністративних прав, вони були лише анклавами» [1, с. 57].

А 1797 року у кожній губернії з'явилася медичні управи, яким підпорядковувалася місцева, шкітові лікарі для цивільного населення, військові лікарі, лікарська учи, бабкі-попитухи, а також лікарські заклади і аптеки.

Підкрайнічні події позитивно вплинули на змінення цієї реформи. Ф.Я. Ступак зробив висновок, що «з появою медичних управ керівництво справами охорони здоров'я перейшло до лікарів... Управи були органами державного управління і діяли під наглядом Медичної колегії».

До складу медичної управи входили: лікар-інспектор, лікар-оператор (тобто хірург), лікар-акушер і канцелярист. До завдань медичної управи належало керівництво справами охорони здоров'я у межах губернії, нагляд за особами і землями, які займалися медичною справою, відмінне питаннями санітарії, гігієни, судової медицини. Кожен лікар повинен був щомісячно подавати до медичної управи звіти про рух хворих.

Службовці медичної управи займалися також складанням портуку медико-топографічних схемів, у яких давалася характеристика географічного розміщення місцевості, клімату, заняття місцевого населення, стану медичних установ, поширення хвороб, методів і результатів їхнього лікування, а також природних ресурсів, які могли би бути використані у фармацевтиці. Все це сидічить про новий масливий етап, коли вирішення проблем охорони здоров'я набувало комплексного характеру.

Стосовно Волинської губернії, найраніші відомості про персональний склад медичної управи можна почерпнути з «Российского медицинского списка на 1825 год». Цей документ спрощував доктор медичних наук К.К. Васильєв. З огульованою нами статті дізнаємося, що інспектором Волинської медичної управи був штабс-лікар, кінський ранник Дмитро Жуков, кавалер ордена Святої Анни. Декрементатором – доктор, статський радник Федір Шільдкнехт, кавалер орденів Святого Володимира 4 ступені і Святої Анни 3 ступеня. На цій посаді він був ще з 1815 р. Акушером був медико-хірург, колезький асесор Франц Бчельськ.

Позитивними лікарями станом на 1825 рік були: у Житомирі – штабс-лікар Іосиф Трактенберг, Новоград-Волинському – лікар Михаїло Рутенберг, Овруці – штабс-лікар, надвірний радник Адам Гейнц [2, с. 49]. Також відомо, що з 1868 р. оператором Волинської медичної управи був Іван Лазарев.

У той час, коли місця відбувалися через короткі проміжки часу, роль військових лікарів була значною і занадтою. Відомо, що з 1821 по 1823 роки головним лікарем Житомирського військового шпиталю був Степан Баранович (1777-1819), доктор медицини і хірургії, учасник російсько-французької війни 1812 р. З Житомира його перевели на посаду головного лікаря Київського шпиталю. У Житомирському шпиталі лікували поранених і хворих воїнів у той же час Іван Диринський, який закінчив Віленський університет, одержав ступінь доктора медицини, а також Іван Квятковський, тежипусник Віленського університету і доктор медицини. В 1856 р. головним лікарем Житомирського шпиталю став Юліан Гриневич, який 1847 р. закінчив Петербурзьку військово-медичну академію, а 1853 р. захистив у академії докторську дисертацію. З 1874 р. головним лікарем Житомирського шпиталю став Осип Карпюк (1832-1896).

Стосовно Новоград-Волинського шпиталю відомо, що там, починаючи з 1814 р. працював Клеменсій Карлович (1792-1860), який шийно закінчив Москівську медико-хірургічну академію. 1817 р. його переселили у Полоцький північний поїзд, працював у поєднаному у різних шпиталах, а 1829 р. захистив у Петербурзькій медико-хірургічній академії докторську дисертацію.

Бердичівським поштovим лікарем 1840 року був Лев Баумгартен, який пізніше став головним лікарем Бердичівської лікарні.

Поштovими лікарями у скій час були Протасій Лисицький (1814-1891), Чеслав Лопушанський (1801-1853). Самітарним лікарем м. Житомира — Микола Лансаський (1838-1908), лікарем Луцько-Житомирської католицької духовної семінарії — Адам Каліцький (1818-1896), помічником губернського лікаря — Франц Барковський (1839-1913), лікарями Житомирського тюремного замку — Людвіг Кох (1813-1881), Антон Головинський (рік нар. незн. — 1854), заступником голови Волинського відділення Червоного Хреста — Йосип Абрамович (1818-1889), заступником голови Волинського відділення медичної частини — Теофіл Андрєєвич (1833-1906). Визнаним Іхнього високого суспільного статусу стало поховання Іх на Житомирському католицькому цвинтарі [3, с.8].

З 1894 р. Волинський місцевий комітет Червоного Хреста очолила М.І. Лісницька, дружина начальника Головного штабу Київського військового округу. Нещодавно створюються осередки Товариства Червоного Хреста у поштових центрах.

З 1886 р. головою Товариства лікарів Волині став лікар губернської лікарні Г.Ф. Брунс, організатор медицини в цьому краї. Це сприяло налагодженню медичної допомоги і в спільноті. Спочатку створювалися амбулаторії без стаціонару. Лікар, який іноді фельшер, дійсною прийом лікування, вимірювали та ліків. Медичні послуги були платними, але часто лікарі з бідних не брали плати, а були приклади, коли самі давали кошти на придбання ліків нужденним. Щеплення під вісім також проводилося лікарями безоплатно. Це свідчить про благородство і спішпереживання медиків.

1902 року головою Волинського комітету Товариства Червоного Хреста став Волинський губернатор Й.Я. Дунін-Борковський. Він висловив пропозицію сформувати склад правління Комітету з 10 осіб на постійний і оплачуваний основі. Зокрема, 2 лікаřі, 3 фельшери, старшина медичної сестри, поліцейський наглядач, представник штабу військового округу, економ і скарбник. Решта 34 членів правління

Список врачей производящих въ городъ Минскъ.

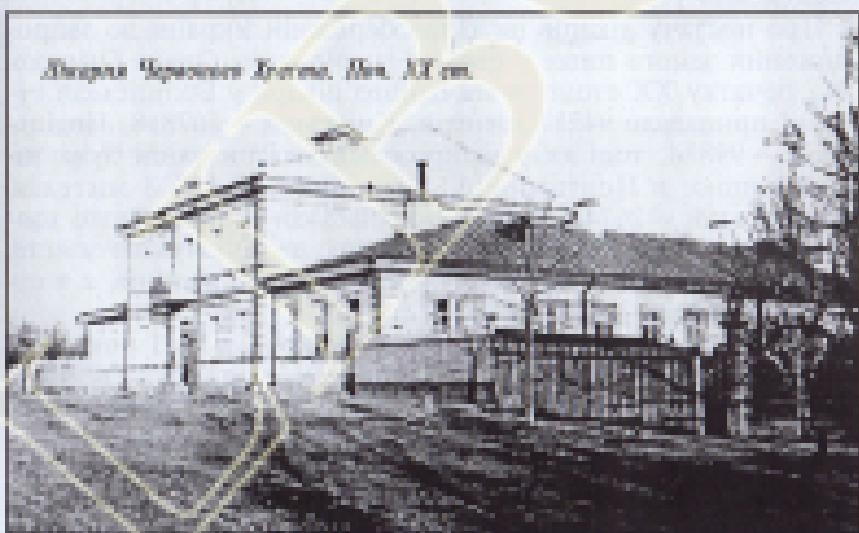
Фамилия, имя и отчество.	Мѣстечко.
Богданъ, Александъръ Федоровичъ—Брандтъ Несторъ.	Пушкинъ, 42.
Василевский, Николай Дмитриевичъ, Покровъ Брачъ, Ильинъ.	М.-Петербургскъ, 24.
Лога-Долгополовъ, Пётръ Борисовичъ, Батори- ческий Несторъ.	Графская, гор. ф. Московскъ, 24.
Лукинъ, Николай Ивановичъ, Уланъ, Прочь Коноваловъ, Александъръ Красафовичъ, Михаилъ Ульянъ Брачъ.	Согомонскъ, 21.
Мироновъ, Пётръ Александровичъ, Георгиевъ Брачъ.	Бульвары, 3.
Врачи земской больницы	
Старинъ—Дьяконовъ, Евграфъ Григорьевичъ .	Б.-Берлинскъ, 65.
Красновъ, Василий Осиповичъ .	Топы.
Коноваловъ, Степанъ Аникищевичъ .	Топы.
Лазаревъ, Юлій Осиповичъ .	Бульвары, 15.
Мурзакановъ, Евстаѳъ Михаиловичъ .	Гудимскъ, 4.
Любецкій, Николай Николаевичъ .	Б.-Берлинскъ, 70.
Военные врачи	
Богдановъ, Николай Филипповичъ .	Пушкинъ, 40.
Богданъ, Николай Филипповичъ .	Богданы, 5.
Федоровъ, Александръ Павловичъ .	Б.-Берлинскъ, 19.
Архангеловъ, Александръ Александровичъ .	Богданы, 39.
Архангеловъ, Михаилъ Александровичъ .	Улица 1612 г., 20.
Марковичъ, Евдокія Евдокимовна .	Осадная, 10.
Цурлевъ, Пётръ Константинъ .	Ильинскъ, 65.
Григорьевъ, Ростиславъ Николаевичъ .	М.-Петербургскъ, 5.
Петровъ, Николай Самаринъ .	Согомонскъ, 8.
Катериничъ, Пётръ Савватиевъ .	Московскъ, 21.
Харлампій, Алексій Николаевичъ .	Улица 1612 г., 20.
Шелковъ, Серафій Асениоровичъ .	Московскъ, 17.
Рыбаковъ, Митрофанъ Федоровичъ .	Б.-Берлинскъ, 64.
Розановъ, Илья Васильевичъ .	Б.-Петербургскъ, 4.
Вольнонаемные	
Бекетовъ, Илья Николаевъ .	Генераловъ, 1.
Ткачевъ, Александъръ Александровъ .	Гоголевъ, 81.
Бородинъ-Несторъ, Илья Андреевичъ .	Б.-Берлинскъ, 105.
Вильямовский, Левицъ Игнатьевичъ .	Некрасовъ, 34.
Гайдугъ, Илья Семёновъ .	Богданы, 2.
Тарнъ, Павелъ Орестьевъ .	Кіевская, 43.

Фоминская, 1774 г.

перебували на умовах добровільності. Для посилення авторитету Комітету до його складу входили найшанованіші (за посадою і авторитетом) луоди Волинської губернії – представники духовенства (з числа керівництва Волинсько-Житомирської єпархії), а також дворянство.

Із запровадженням в 1904 році на Волині земської реформи, зазнає деякої зміни і структура управління охоронюючої хворобами у нашому краї. Тепер ці питання перейшли у відмінно земських установ, які займалися відкритим і подальшим утриманням медичних закладів, вели статистику, яка щорічно публікувалася у книгах «Лікарсько-санітарна хроніка Волинської губернії».

Лікарія Червоного Хреста. Лік. М.І. Козаков

За наказом голови Російського Товариства Червоного Хреста М.І. Козакова, усіх лікарів, сестер милосерді і обслуговуючий персонал лікарень Червоного Хреста було переведено у ранг державних службовців з наданням перелічених тодішнім законодавством пільг. Головний лікар одержував шомісячну платню у 360 руб., лікар – 350 руб., фельдшер і фармацевт – по 125 руб., сестра милосерді (макефстра) – 30 руб. У кращому матеріальному становищі перебу-

мали лікарі великих і губернських міст, але умови праці медперсоналу і умови перебування пацієнтів у тодішніх лікарнях були нездолільними, особливо до запровадження земств. Наш земськ, дослідник історії медицини і благодійності у сфері охорони здоров'я Ф.Я. Ступак находить цілий ряд штатів лікарів, інспекторів, які характеризують тодішній стан лікарниних закладів: «Г.М. Герценштейн вказував, що при описанні усіх поїздів і губерній ми пантовимусимся на одну і ту ж картину: найжасна підсутність медичного персоналу, скрай примітивний устрій лікарень... Лікарні, як писав у 1910 р. В. Каміль, «представляють собою нещо невозможне в смислі паривних там беспорядков та санітарних безобразий» [4, с. 78].

Про нестачу лікарів на Правобережній Україні по запровадження земств пише у своєму дослідженні Олена Отієнко: «На початку ХХ століття із одного лікаря у Волинській губернії припадало 94217 жителів, Київській – 107818, Подільській – 99874, тоді як у «староземельських» ситуація була зовсім іншою: в Полтавській, відповідно, – 47708 жителів, Харківській – 26740, Катеринославській – 3492. Якщо взяти середні дані по 9 чадіннях губерніях, де не існувало земств, то в них один лікар мав обслуговити 33 тисячі жителів, а в сусідніх земських – 35 тисяч» [5, с. 82].

Після так званого «стриженого земства», з 1911 року земська реформа на Волині, Київщині та Поділлі була впроваджена в повному обсязі. Різко зросло фінансування медичної допомоги. Так, якщо в 1911 році на це витрачалось у Волинській губернії 281 тис. руб., то вже 1912 р. – 1900000 руб. На охорону здоров'я уже витрачалося до третини бюджетних коштів. Це дало змогу впровадити у житті положення Закону від 17 травня 1899 р., який передбачав організацію в кожній губернії чітко визначене кількості дільниць з лікарем, фельдшером, акушеркою і побудованою лікарні.

1911 року у Житомирі почало діяти Волинське лікувально-санітарне бюро, яке було покликане забезпечити проведення санітарно-епідеміологічних заходів у межах Волинської губернії.

З 1913 року у повітових центрах і самому губернському м. Житомирі були запроваджені посади санітарних лікарів.

Чільні лікарі Волинського лікувально-санітарного бюро Ф.І. Немировської (щомісячний ще й ти, що до цього приїздили на консультацію щодо лікування хвороби Легія України), І.О. Себоленський вдавали згадуваний нижче щомісячний журнал «Врачебно-санитарная хроника Волынской губернии». Тут подівалися щомісячні житі лікарів про захворюваність у повітах, кількість пригнитих хворих, виконаних операцій, види інфекційних захворювань, які поширені серед місцевого населення.

Перша світова війна і підальші військово-політичні події привели до зруйнування інформації усіх системи «сторони здоров'я».

1.2. Відомі представники медичної галузі ХІХ ст.

З Житомиром і нашим краєм пов'язані життя та діяльність багатьох землемістих і знаних у той час лікарів. Так, уродженець села Соловіївка Радомисльського повіту, Йосип Калиновський-Генріх (1792-1858), син дяка, 1817 р. закінчив із золотою медаллю Петербурзьку медико-хірургічну академію. Найбільше — за успішне навчання його ім'я було викарбуване на мозаїковій дошці пошани начальної складу. Потім три роки він поглиблював знання за кордоном. 1823 р. повернувся і захистив докторську дисертацію. У 1831-1842 рр. — професор Петербурзької медико-хірургічної академії. 1843 р. одержав звання заслуженого професора. Доктор у медицині. Запропонував оригінальний метод утворення штучної зінінісса. Автор підручника з фармацевтії «Рецептура или выстаканінні как практическі написы на речеты» (1833 р.). Став одним із засновників Товариства лікарів Росії.

А засновником і першим головою Товариства подільських лікарів став Кара Кальківський (1797-1867), який певний час працював лікарем у Борщеві та Житомирі (засновником і першим головою Товариства волинських лікарів став 1886 р. Г.Ф. Брунс).

Мав період роботи у Волинській губернії доктор медицини Олексій Белава (1832-1906). Зробив успішну кар'єру. У 1884-1901 рр. займав посаду помочника начальника Головного військово-медичного управління Росії, а з 1901 — член Військово-медичного комітету. У 1891-1902 рр. був редактором «Военно-медицинского журнала».

Закінчив Житомирську Першу чоловічу гімназію Іван Класницький (рік нар. невід. — 1834). Потім він проповідував навчання у Варшавській медико-хірургічній академії і згодом захистив докторську дисертацію у Варшавській головній школі (заснована вона була 1862 р. і до її складу увійшла Варшавська медико-академія як її медичне відділення). Останній період свого життя працював лікарем у Житомирі.

Волинську духовну семінарію, а згодом — Варшавську медико-хірургічну академію закінчив Михайло Келдыш, діл М.В. Келдыша, президента Академії Наук СРСР. Келдыш Ма-

хайло Фомин (1839-1928) став доктором медицини, автором наукової праці про застосування хініну при захворюваннях на піхвоманку. За наукову і практичну працю з боротьби проти чуми та холери був нагороджений орденами Святої Анни 3 ступеня і Святого Володимира 4 ступеня.

Уродженець Волинської губернії Іполит Корженевський (1827-1879), син відомого письменника-романіста Йосифа Корженевського, 1853 р. захистив докторську дисертацію, став одним із пionерів перелікання крої. У 1869-1871 рр. — професор хірургічної клініки Варшавського університету, а потім — завідувач кафедри в академічній хірургічній клініці Петербурзької медико-хірургічної академії (до 1878 р.), потім — консультант Варшавського підськапітального госпіталю.

Уродженець Волинської губернії Василь Нейдер (1812-1888) став одним із угорянів Зводу військово-медичних законів Військового департаменту МВС Російської імперії.

Валентин Антонович (1834-1918), видатний український історик, який народився у м. Махнівці Бердичівського повіту, по закінченні медичного факультету Київського університету ім. Святого Володимира працював лікарем у Бердичеві, боровся з поширенням епідемічних захворювань серед населення.

Тож у Волинській губернії народився Фома Кучковський (1786-1843). 1810 р. він закінчив Петербурзьку медико-хірургічну академію, а 1818 р. захистив у щому наукальному заочному докторську дисертацію. З 1832 р. — головний лікар південної шпиталів Царства Польського, а у 1835-1840 рр. — президент Віленської медико-хірургічної академії.

Як і Ф.К. Кучковський, із дворян Волинської губернії відомий походженнем Ярослав Клеманський, який теж став доктором медицини (1852 р.) після закінчення в 1847 р. Київського університету Святого Володимира.

З нашим краєм пов'язані імена й інших представників медичної сфері. Едуард Галі (1816-1893) — лікар-колекціонер; Владислав Куніцин (1836-1903) — військовий лікар, член Товариства лікарів Волинської губернії; Цезар Башевський (1839-1892) і Олександр Грек (1812-1887) — текніческі лікарі; Валентія Чернівецький (1784-1873) — доктор медицини, перший у Житомирі лікар-гомеопат.

1.3. Організація охорони здоров'я у ХХ – на початку ХХІ століть

З початком Української національної революції і утворенням законодавчого органу влади Української Центральної Ради і виконавчого – Генерального Секретаріату, короткий час (до проголослення III Універсалу) не визнавалися і були чинними закони, постанови і розпорядження колишньої царської влади, закрима, і в сфері охорони здоров'я, які під час спущено

підакреєю

О.О. Клюнгена, «Центральна Рада в частині управління медико-санітарною справою звичатку наслідувала приклад Тимчасового уряду Росії, який проголосив найвищим медико-адміністративним органом Центральну лікарсько-санітарну Раду. Результатом цього стало створення у Києві Крайової (у розумінні переживої української) лікарсько-санітарної Ради – першого органу управління медико-санітарною справою автономної України при Генеральному Секретаріаті, головою якої було призначено Бориса Павловича Матюшенка» [6].

З призначенням IV Універсалом незалежності УНР було створено Департамент охорони здоров'я, на чолі якого став залишаний уже Б.П. Матюшенко, а позбавив що посаду залишив Симен Луккесович. Тоді ж, у січні 1918 р., було організовано Департамент державної спільноти (у порядку чергу, людий з інвалідністю). До структури керівниць установ написала і Голова Медико-Санітарна управа при Міністерстві Внутрішніх справ УНР.

У період Української держави Павла Скоропадського (29 квітня – 14 грудня 1918 р.) створилася дещо нова система

О. Корятк-Чигиринський

упрашінням окоронено зброя-
в'я. 25 травня 1918 р. розпоча-
ло свою роботу Міністерство
народного здоров'я і держав-
ного піклування, яке очолив
В. Ю. Любомський. Підрозді-
лами цього Міністерства були
департаменти – загальних
справ, медичний, санітарний,
опіки, а також відділи – епі-
демічний, санітарної просвіти
і фізичного розвитку, медич-
ної освіти, медичної експер-
тизи, статистики, інформа-
ційний та підприємчий [7, арк.
11].

При деяких департаментах
та відділах були, окрім того,
створені різні постійні комісії.
Так, при молочному департа-
менті існувала санітарно-курортна комісія. При інших де-
партаментах та відділах діяли: комісія з фізичного вихован-
ня, санітарної освіти, протиціндрічна. Існували і різні ради:
судово-медична рада і пілкомісія з питань судово-адмініст-
ративних реформ при відділі судової медицини, санітарно-
технічна рада та інші.

1 жовтня 1918 р. затверджено посади уповноважених Мі-
ністерства народного здоров'я і опікування у Волинській,
Катеринославській, Київській, Подільській, Полтавській,
Таврійській, Харківській, Херсонській і Чернігівській губе-
рніях.

Але Павлу Скоропадському не вдалося продовжити свої
починання – у зв'язку з політичними обставинами він зді-
ся влада, яка перейшла до Директорії УНР. Було відновлено
політичний курс Центральної Ради, але разом з тим над-
помілла весніні дії проти УНР Радянська Росія. У тих умовах
проводити внутрішню політику було надзвичайно складно,
хоча Рада Народних міністрів УНР працюла робити все мо-

О. Ф. Гербачевський

жливі. На чолі Міністерства народного здоров'я і спікування став уж відомий нам Б.П. Матюшенко, який керував до звітності очільника уряду. З 13 лютого 1919 р. урик УНР очолив наш земляк, уродженець села Троїця, що біля Житомира, Борис Остапенко. Формується і новий склад уряду. Міністром народного заправ'я і спікування став згаданий учений О. Кочик-Чотурківський. Проте 9 квітня 1919 р. — нови зміни керівництва уряду і його складу — схоронюють здоров'я тепер зобов'язані керувати О. Білоут, а після чайного його заступник Д. Одрина. Так постійні зміни та умови в'яння, у яких перебував український народ, нестяжно вплинули на стан یєднаного обслуговування населення захребта і на Волині-Житомирщині.

Як відмічено у колективній праці житомирських науковців, «у краї погутали спідень інфекційних хвороб: тифу, холери, місци, туберкульозу, чуми, цинги, сифілісу. Міста й села перетворилися на розсіники антисанітарії... У скрутному становищі опинилася лікарня Червоного Хреста... Кількість ліжок схрептилася до 25» [8, с. 27]. Якщо в 1914 році мережа поштових лікарень Волинської губернії прийняла 20 тисяч інфекційних хворих, то в 1919 році — 27 тисяч. А забезпеченість ліжками у тих умовах значно погіршилася, зменшилася через мобілізацію до війська кількість лікарів і фельшерів.

З встановленням нової влади ситуація в охороні здоров'я покінчила з пакою не одразу...

Ще у період тимчасового існування радицької влади 19 вересня 1919 р. було утворено Волинський губернський відділ охорони здоров'я. 17 січня 1920 р. Волинський губернський сплю-

К.О. Можинська

рив роботу комісію по боротьбі з спідеміями на чолі з М.К. Ефімовим. Він же імені очолив Волинський губернський здравоохід, а з листопада 1920 р. іменем керівником став І.П. Михельський, а з 1921 р. – М.Ф. Лозицький.

Головною у нашому краї серед медичних закладів залишалася лікарня Червоної Хреста у Житомирі. Тут з 1921 року почав працювати хірургом Олександр Федорович Гербаченський, а головним лікарем був В.Л. Фабрикантов.

Задяки О.Ф. Гербаченському на базі лікарні Червоної Хреста було створено хірургічний центр. У лікарні вперше у практиці раціонікої медицини запроваджено лікування ефективними фізичними методами. Тут з'явилася одна з перших в Україні рентген-станція (з ініціативи О.Ф. Гербаченського). Організатор фтизіатричної служби на Житомирщині, доктор медицини А.С. Фурман першим почав застосовувати штучний пневмоторакс при лікуванні туберкульозу в 1917 році.

З утворенням Житомирської області обласного здравоохід очолив Філіпер, у підпорядкування якого були керівники районних здравоохідів і головні лікарі, завідувачі медичних закладів Житомирщини. До керівників осіб медичної галузі області відносилося і головний лікар ліквідації О.Я. Чутиський.

Важливо подію для Житомирщини був виступ із лекцією директора Київського інституту кліничної медицини М.Д. Стражеска та ряду інших учених-медиків з Києва у присвячені Будинку санітарії осінні 29-30 жовтня 1938 року. Керівництво Житомирського здравоохіду і надалі підтриму-

П. В. Полозін

вало співпрацю з професійними науковими. Велику роль у розвитку медицини на Житомирщині відіграв В.І. Красюк.

У період Другої світової війни система управління охороною здоров'я не могла існувати в колишньому видзіді. Тільки з вигнанням німецько-нацистських загарбників вона відновлюється.

Врахувуючи труднощі по-весні цього часу (нестача кадрів і фінансування), було проведено докладну реорганізацію у структурі лікувальних закладів. Зменшилася кількість лікарень, а кількість збільшилося число фельдшерсько-акушерських пунктів. Як писав Н.Л. Єфимчук, як місце надання першої медичної допомоги колгоспникам, особливо під час воєнно-польових робіт, Житомирський облздравництві у 1946 р. поставив перед піонерами районних Рад депутатів традиційні завдання організувати колгоспні сестринські медпункти [9, с. 156].

До мирної лікарської праці повернулись медики, які пройшли фронтами Великої Вітчизняної війни: В.М. Красюк-омехин, В.Ф. Паттай, М.К. Смірнова, Л.І. Черепанська, О.І. Попова, В.Г. Болотіна, Л.І. Усанова, С.І. Конопелько та багато інших працівників обласної лікарні. Май після роботи у воєнних діях і голови комісій з охорони здоров'я Житомирської міської ради.

У повесній час Житомирський обласний відділ охорони здоров'я очолювали Г.А. Струєць, а після неї – Г.П. Михайліченко. Облздравництві продовжував практику співпраці з професійними вчителями-медиками. Так як базовим медичним закладом Житомирщини по праву високався обласна

К.Г. Баранов

лікарів, саме тут проходило читання лекцій запрошеніх світськими медичними науками — М.М. Амессона, М.І. Коломийчика, А.І. Трищинського, П.Л. Шупника та інших. Тут проводили республіканські конференції лікарів-хірургів. Безперечно, корінництво обласною лікарнію О.Ф. Гербачевським піднімло ІІ на рівень однієї із провідних в Україні. Розвиток окорони зоров'я у повозій досвідчили також з іншими авторитетними вченями ключового лікарняного засобу — Житомирщині: В.К. Ходніна, організатор клініко-діагностичної лабораторії; В.М. Кржемчовський, О.Я. Чутаєвський, Ю.Ю. Вороний — видатні хірурги; П.В. Потопін — засновник нейрохірургічного відділення; І.П. Ямкіний — засновник анестезіологічної служби на Житомирщині, автор багатьох передових методик лікування прація, опрацьовані на практику і легенях; М.Е. Клейнштадт — одна із провідних лікарів-діагностів нейрохірургічних патологій; Г.К. Бартом, Б.П. Контуць, В.Ф. Панчинський, І.В. Паттай — провідні ортопедо-травматологи; отоларинголог Е.І. Ковальсько, терапевт Г.В. Кочебій, гінеколог Г.Ф. Паша, уролог О.Ф. Мартинюк, хірург-стоматолог М.К. Скальський, офтальмолог Н.І. Балтремус.

Практикуючі лікарі пакористували дослід і аналітичний підхід, привносячи над науковим обґрунтуванням різних методик діагностики і лікування хвороб. Це стало важливим кроком до захисту кандидатських дисертацій. Першим є лікарі-практиків повозійного часу захистив кандидатський ступінь І.П. Ямкіний, а зважаючи свої наукові дослі-

R.A. Bal

1052481

дактия Р.А. Бека, А.О. Самкіно, Г.М. Сальков. Під наставництвом старших і дослідницьких комег відбувалося професійне зростання лікаря-хірурга О.Ф. Волошиню, пейрохірурга Б.П. Конєсюка, отоларингологів Р. А. Бека, В.П. Лемешанського, педіатра Л.Т. Вахутинської, терапевта І.А. Новик О.П. Лішневського, М.А. Біляє та інших членів громади лікарів.

Розвиток охорони здоров'я на Житомирщині другої половини ХХ століття побудовані також з іменами медиків, які працювали у різних районах Житомирської області. Серед них – Матвієнко Лідія Михайлівна, яка після закінчення Київського медичного інституту приїхала до м. Коростеня, працювала тут спочатку лікарем, потім – наставницею медичного технікуму, у роки Другої світової війни була начальником госпиталю № 2036. Після завершення війни – завідувачкою міським підділом охорони здоров'я, завідувачкою відділенням Коростенської міської лікарні. Ненточна праця Л.М. Матвієнко відзначена присвоєнням їй звання «Почесний громадянин м. Коростеня». 40 і більше років працювали медичні співпрацівники Коростенської лікарні К.П. Рафаельський, головний лікар Малинубінської лікарні Коростенського району Я.Ф. Пинчель, заслужений лікар УРСР. До числа очільників районних лікарень, які працювали час теруром колективами медичних установ, належать А.Б. Клімківська (Житомирська ЦРЛ, 1976 – 1991 рр.), В.П. Муразінов (1951 – 1967 рр.), Ю.М. Крушельницька (1967 – 1982 рр.) та Б.М. Книдрас (1982 – 1999 рр.) – Любартівська ЦРЛ; В.К. Сінько (1974 – 1985 рр.), В.Я. Добровольський (1985 – 1997 рр.), А.М. Терофес (1997 – 2014 рр.) – Вердерівська міська лікарня.

До числа лікарів, які мали безумовний авторитет серед населення нашої області, відносяться і Ричкова Маргарита Михайлівна, Заслужений лікар України, головний лікар Малинської центральної районної лікарні та її колеги, кавалери ордену Знак Почеси Сапонюк Анатолій Іванович і Менакер Ю.Л., Марковська Ніна Степанівна, Заслужений працівник охорони здоров'я, М.А. Приходько, районний гігієніст у Малині з 1947 по 1998 р., Демченко Ганна Василівна, головний лікар Фільчинської ЦРЛ, про яку розпові-

достягся в окремому жарти Олександри Батанової
«НА ЕДИНОМУ ПОДІХУ».

Житті шинківництво. Кожна людина заживає по собі пам'ять про зроблені спадки. Учителі вчали розумному, поборому, вічному, хлібороби трудились на землі, щоб усі мали, що їсти.. Та найбільше про життя ласкай пістуються медичні працівники, із них чи не найбільше зможуть, скільки можна проживе, скільки зробить для себе, для рідних і близьких, для суспільства. Є певні особисті, які чибіко все життя присвятили благородній справі – стояти на охороні здоров'я, якщо ж, пікуються про те, щоб у них були такожи всесвітня, рідкість і сокири, із чого і зможуть здати життя.

До категорії славних медичних працівників нашої Житомирщини по праву належать Ганна Василівна Демиденко – в недалекому минулому – головний лікар Смальчинської районної лікарні (тут вона працювала з 1961 по 1986 роки під керівництвом), шанована земляками, нагороджена орденами Трудового Червоного Прапору та «Знак Пошани», багатими чисельними грамотами та різними відзнаками. Та найбільша нагорода – це пам'ята і шанка від тих, кому вона притулила життя, повернула найкорочче і найшишіше – здоров'я.

Під час вибору професії вищацьму роль відігравали трип'яті роки минулого століття, подіб трагічного годинометру.

– Ви знаєте, – розповідала Ганна Василівна, – немає кращого імені нід, говору. Кажуть, теперішні люди будуть підліти, чиє це зажим іх то, коли дріпку до ноки відчеснеться істя, а в сім'ї чиє шанка – десетро. Найбільше сніто, коли побірасмо на носі морозів картоплі, а мама патома й в ступі і зробить мені... А потім працювати відма, а з поху оскуджені і знову голод. Ходити в ліс по ягоди і в підмісі на підбираче підмісівки то хліб, то цукерки, то стару квадру або шинець, з якої потім викині перший садя...

І працю було пісним, отож обєслювалися кін'ятком і попелом. А вони і ходили – по приходи Господні! З усіх цілих виколупували, піцталювали... Коли прийшло визволення, знову розпочалося навчання в школі. В 14 років пішли до четвертого класу...

Замислившиесь, згодом знову притадутали:

– Неподібно почухи про те, що в сучасній історії воєнні і

новосині роки у піаручниках історії (час, коли міністром освіти України був українофоб Табачник) згадують лише однім абзацом... Але ж цей абзац зійшов у найстарших з наших розмін найкращу і половиною іхнього життя! І більшість із них не виносла з тих згадів ні сповідності, ні ненаситної жа-дреби, ні пристрасті до народу і деревини, а тільки відочінна ниймавши грани і непокажений альтруїзм. Нечего для збе-реження людяності потрібні підліти і катаклизми?

За міні Ганна Василівна продовжувала:

— У п'ятому класі російську мову у нас почали викладати підпільна, яка копіє мрію про професію дитячого лікаря, але не змогла вступити до медичного інституту. Ось тоді я і вирішила, що обов'язково вчитись і стану першим лікарем у нашому селі — Піщудах. Вчилася гарно, що й досі зберігаю Писемні листи за кожен клас. А школа була далека, ізуття нікого — тіньки постої і перев'язи чуні — тато їх сам вистру-гував для кожного з дітей. Бувало, до болота підійшло, розуму-ся, перейдемо багто, а на тому боку знову ноги похамотуємо і — в постогу. І сім, і згодом всі діти отримали нашу освіту...

У 1950 році в закінчила школу і поболта до Кисва вступити до медичного інституту. Подруги побоялися стопиці, а я — ні. Вирішила: за будь-яку ціну стану лікарем. Майже всі ек-замени звали на відміно і поступила. А в 1956 році закінчила педіатричний факультет...

Хоч і була можливість залишитись в столиці чи отримати посаду лікаря в Житомирі, але як молодий спеціаліст пове-рнулась працювати на малу Батьківщину.

— Я рятувал дівчам. І сарени 1956 року зробили заміс у моїй труповій книжці, що меню прийшли на роботу педіатром. Він скончав. Більше робочих місць я не мала. Посади підшути-пились, але в Ємільчині залишилась на деяких спорі років.

Ганна Василівна витерла хустинкою очі, знову поринула в якесь спогади:

— В п'ятдесяти роках дифтерія, поліоміеліт і інша кесарія дітей. Дитяча смертність була досить високою. Показників я не пам'ятаю, але робили все можливе, аби діти вмиралі менше, а відповідальність мали виняткову. Виникали мене-ду дітей за них по декілька разів: від салі, від мідіння, в тран-

погр один — коні. Спочатку і пологових будинків було недостатньо, народжували частіше вдома. Вже пізніше з'явилися і колгоспні пологові будинки (перший в Радивільському Союзі — в с. Сербо-Слобідка) і машини, але вергіт не було ще цього. Пам'ятою, якось у вагітної жінки по дорозі до лікарні почались пологи, а автомобіль загруз у болоті. До мене икою м'ячом подіжалися і сповістили про цей випадок. Що робити? Як вийти із ситуації?

І тоді я звернулася до військових, адже у нас знаходилась їхня військова частина. Вони для такого випадку виділили (не повірюте!) такі, і в зороділлю і милюком таким чином дібрали до лікарні...

Щодо призначення головним лікарем районної лікарні, Ганна Василівна пригтувала:

— Тоді спеціалістів лінійних за рівнем їх знань і людських якостей. Напевно, керівники побачили, що в відміні з людьми працюєта.. Такий підхід є О.Ф. Гербаченський за провадив. До речі, я мала честь зустрітися з ним в Смільчині. Колись у нас проходила обласна вирада, на яку запросили і заслуженого лікаря Гербаченського. Ми по II закінченні для всіх стіл пократи. А Олександр Федорович сів скрипчу, дістав сій бутерброд, а із страви на столі так і не допоркувався... Особливої поваги був лікар...

Роботи і турбот було багато. Спочатку разбудовували морозку. Відкривали дільничні лікарні, збільшували кількість ліжок. Потім займалися кадровими питаннями. Лікарі до нас вали не хотіли. Отож, ми прийняли рішення готувати плащівників спеціалістів. Індиві по селах, агітували молодь, а по закінченні Ізяславського національного училища намагалися створити для них такі умови, аби вони залишилися в районі на завжди.

Запам'яталася і диспансеризація. Хороша була справа. Кохан запеканий винахід туберкульозу, санаторіології, а тим більше дрігкої смертності розглядався як катастрофа. Понірте, фальсифікація тоді не процідилась... А ще, зважте, я весь час будувала. І новий корпус лікарні, і проектна документація для пакгаузів, і — плоди моїї праці. Будучи кюв на заслуженому віцепочинку, проживачки в Житомирі, не раз поверталася у рідні міста, зустрічала своїх колишніх пацієнтів.

Якось мій дорослий онук зоруєше: «Бабушю, з тобою не-

можливо пройти по вулиці. Всі перехожі хотуть з тобою по- говорити. Звідки ти їх знаєш?»

— Знаю, — відказала Ному я. — Бо для своїх односельців я завжди була спочатку Ганною Василівною, до якої люди йшли з усіма проблемами, скргами, з проханням про допомогу, а вже потім — головним лікарем, адміністратором, до, речі, досить піномагіями. Знаєте, аби працювати з людьми, їх треба любити, понажати, а вже потім — вимагати. У кожному треба бачити Людину, шукати її сім'ю половину.

Коли Ганну Василівну запитали журналісти, що для неї було важливішим, робота чи сім'я, вона відповіла:

— Я дуже любила і люблю своїх рідних. Але робота займала весь мій час, а діти рости самостійними. Та я не залію ні за чим. Діти мої Світлана і Наташа народили гарними людьми...

У цих словах була вся вона — Лікар, Мати, Жінка... Вроджена скромність та делікатність, чесність та порядність, а головне — бажання клінічеської допомоги в будь-яку хворину — були такими високими напам'яті заснованими на землі Танка Василівка Лемзденко.

Минулі небагато років, а сідімки Мами пішли і старши донька Наталія Василівна Гербач, яка сьогодні лікує пацієнтів у обласній кадастровій лікарні ім. О.Ф. Гербачевського, працюючи багато років працівником спеціалістом — рецимологом, і молодша сестра Олечка, сьогодні вже — Ольга Миколаївна Гербач, успішний лікар-стоматолог однієї з промініумів київських клінік.

Відомий лікарем серед української діаспори у 1960 — 1970 рр. був уродженець села Зороків Чернігівського району Юліан Мочан, про якого так розповідає його племінник О. Басинський:

«У трагічному і чорному для України 1937 році Юліан Мочан, працюючи журналістом в радицьких газетах, прийшов до неминучого вислову — в умовах комуністичної системи працювати вільно і безпечно газетирює неможливо. І він покидає змінити професію. Його инвер зупиняється на медицині. Зрозуміло, що це було не нападкою. Свою роль відігравло і те, що медична сподівниці була найменш політично заангажованою професією. Вибір Ю. Мочана упав на медицину ще й тому, що так велико серце — його табака перспектива лікувати не тільки людську душу, а й

тіло, бажання пообійтися людей фізичних страждань і муж. Шо може бути вище цього?

Отож, влітку 1937-го року він почав студіювати медицину в Другому Харківському медичному інституті. Після закінчення чотирьох курсів він поїхав на практику до львівських медичних клінік. Друга світова війна, яка в той час переочухується на теренах України, застосує його у місті Леві. Він тут змушений бути замінитися надією і у 1943 році завершила навчання у Львівському медичному інституті.

Доктора Ю. Мочана завжди потіцію відрізняли у лікарському середовищі жертвою відданості обраному фаху, високий професіоналізм і глибока людяність. Він не лише намагався зменшити фізичні страждання лідінців, а й повернути їй щлющий оптимізм, віру в красне майбутнє і надію на безсмерні життя іншими словами, лікував не лише недуги, а й зцілював душі. Повна відданість ідеалам, які стали дорогоцінною у його житті, приносила відчува і радість самому лікареві. Адже хіба може почувати себе щасливим той, хто живе тільки заради себе і зосереджений на своїх егоїстичних проблемах? Гармонія проспіального життя можлива тільки в альтруїстичному служінні людям. Усвідомивши цю істину, Ю. Мочан спонукає й пропагує усюого активного творчого життя. Служіння людям і медицини в ньому не замінозможні тільки на лікарській практиці. Час від часу він намагався запарубувати на папері те, що може стати в пригоді не одиницям чи десяткам людей, а тисячам. Так народилася його книга «Як лікувати себе та інших в найнадзвичайних ситуаціях» статей на медичні теми.

У передмові до книги автор наголошує: «Основне завдання цієї книжки – поінформувати кожного, наявіть необізнаного з медичною громадськістю, що він має робити з палю потерпілим від часу від появи іншішого піннаду до часу, коли такому хворому нададуть кваліфіковану допомогу. Не раз кожна хмілника, а може й секунда вирішують, чи залишиться хворий жити чи ні. Саме тому дуже потрібно знати кожному, що він має робити в цей критичний час. «Автор розповідає, як подати допомогу при відмороженні, «сонниковому ударі», отруєнні, укусах сказкої тварини та гадюки, кровоточачах, переломах та багатьох інших нещасних випад-

ках. Свої поради він базує на засобах народної медицини, підкріпленої, зрозуміло, медичною практикою. Дуже корисними є і деякі поради профілактичного характеру. Так він застерігає від атеросклерозу в другій половині життя і радить для уникнення цього вживати борошна та чеснок.

1970 року заходами товариства «За самостійну Україну» побачила світ ще одна книга Юліана Мовчаня «Записки лікаря». Через 23 роки він було повторно перевидано в Україні. Передусім розповіді епіграff Вільяма Мейо, п'ятий із книги «Мета та ідеали Американської Медичної Асоціації»: «Слава й гордість медицини – в постійному русі вперед, не занадто відкидається все більше нових підходів для пізнання. Мета медицини – запобігання та пікування недуг, як також продовження життя. Ідеалом медицини є усунення потреб у лікарях». Ці слова мають служити своєрідним ключем до розуміння думку і суті книги «Записки лікаря».

На кожній із сторінці зустрічаємо щось цікаве: в люди з досить прикрим характером, виноградами, в такі «ні собі, ні тобі», в також багато чесного з людського життя. Особливо цікаво є замітка про людську любов і чесноти. Нам здається, що між людьми немає нічого доброго. А воно не так. Є багато широких, широких і посплатних людей.

Шо ж висміяє автор? Шо виступає найбільший жегачий? Передовсім, подружню навірність, скінливість до плющів, тоді людські ваги як скруп'ті, пластильні, брохливі, лицемірство та багато інших. Ю. Мовчан виступає з позицій загальнолюдської моралі, стоять на стороні порадності, сумільчи і чесності.

Ні думку лікаря, людина повинна дотримуватися тих законів, які диктує суспільство, але окрім того, мусить залишатися чесною із собою. Лише при такій умові суспільство спроможне розвиватися нормально, а людина в цьому залишиться щасливою. Це також є необхідною передумовою прогресу людянин і суспільства. Адже без душевного, морального вдосконалення будь-який технічний рух завжди залишиться засубінним для людства.

Є професії, які звісно дозволяють заглянути за ширму людської душі, побачити і і приховані глибини. Саме лікар бачить у кожному з нас те, що наїдно приховане від сторони-

нього ока. Таку можливість відкриває йому шедуга, яка часто змушує людину оголити душу, відкрити її недовідомі тайники. Разом з тим добрий лікар — це ще й захисник психічного, спостережливий і мудрий дослідник людської психіки, серця і мозку. Адже перед лікарем кожна людина схиляється під його длані. І тоді відкриваються всі його якості — високі, низькі чи посередині.

Багаторічний досвід лікаря Юліана Моччані дозволяє йому систематизувати і узагальнити такі випадки, а головне — показати внутрішню сутність людини. Перед нами, під вишукованістю ціла галерея незабутніх типажів. Ось образ скіпера, ось шеука, який не дбав про якісне вдосконалення, ось товстун, який не знає міри в харчуванні, ось «чиновник в людській подобі» — жінка-мегера, що попікає ближніх нестерпним характером, ось люди націлені від природи певними сексуальними відхиленнями, що робить їх небезпечними для оточуючих і суспільства.

В голій жорі письменника і лікаря занадти залишається співжиття двох людей — чоловіка і жінки. Автор наголошує, що спільне життя ніколи не буває простим і легким. Але яким воює стис, великою мірою залежить від самих людей. Серед так званих недуг, існі найчастіше руйнують сімейне життя, лікар називає пошурункою непарності, хворобливе почуття рівності, а також неторпливість до недоліків іншого, проханість і непоступливість.

У творі багато цікавих і часто несподіваних спостережень, як от: «На думку психіатрів, почуття вини часто штовхне ліхвину до заподіяння розриву ненормальних учнів, в той час, коли шире визнання заподіяної школі радикально усу-

Юліан Моччан

як «один з підвидів інсипітності». Або звернемо увагу на рідки, що свідчать про авторську спостережливість: «Між іншими, не знаю, як серед інших еміграцій, але серед української можна вирізно пояснити цікавий феномен: люди, які зразом були зовсім байдужими до релігійних справ, за чужинні чомусь не раз стали проявляти свою побожність, часом ток до фанатизму».

До ряду цікавих узагальнень можна віднести і таке: «Німецькі наукові спостереження над ходом людського інвалідізму, що довгі та широкі крохи зраджують інвалідність особи, в той час, як донгі, але похідні крохи часто дають змогу піднести лінійну не згармонійовану ідею, післячу з реалічного психікою. Підступність проявляється «котичкою» ходою, натомість, утешненість у особі виявляється незимушеною та малоскоординованою ходкою».

Записки лікаря Ю. Моччані цікаві ще й тим, що вони незмінно викликують в уві ми певні асоціації, спонукають дослідника подібні гинути із пасивного життя. Книга ціна і скільки численними порадами. Де гурзуру первіх слів віднести настійні рекомендації лікаря своїм постійним пацієнтам позбутися куріння, вживання алкоголь, якомога частіше і доніс густи на свіжому поетрі, напевненно займатися фізичного іранською, не зможувати перебуванням тощо.

Український лікар Амосікі з перших років перебування на чужій землі об'єднався у свою професійну спілку. Систематично скликавши з'їзд, діливши собою професійними діяльністю і практичним доспідом, просто спілкувалися в купурах, порушуючи животрепетні проблеми. Значення такого об'єднання важко переоцінити. Це ж думки потримувався і Ю. Моччан, який був учасником більшості таких з'їздів. До того ж майже завжди він виступав у пресі з новаторськими про чергений з'їзд.

Особливо цінним виступом є допис про перший з'їзд українських лікарів-емігрантів, який проводив у Німеччині у таборі Карльсфельд поблизу Мюнхена. Це було 4-5 травня 1946 року. Серед учасників з'їзду Моччан згадує таких відомих діячів як професор Андріївський, професор Міщенко, лікар і громадська діячка Софія Парфенович, доктор Біловус, професор Радзинська та багато інших. З'їзд зазів, що

«українська наука повільно у тяжких умовах смиграції не тільки не занепадає, а навпаки — йде вперед!».

Другий з'їзд українських лікарів проводився уже за окосячом 4 лютого 1951 року і засвідчив, що на території Штатів перебуває майже 350 медиків-українців. Це майже стілька, скільки було лікарів на всій території Галичини у передвоєнний час. Прикметно, що протягом кількох років українські лікарі влаштували 9 наукових конференцій і зробили чимало цінних відкриттів у галузі медицини. Розповідаючи про інші з'їзди УЛППА, Юліан Мочин запам'ятав членів з багатьма цікавими і обдарованими медиками, зокрема, Романом Осичуком, Степаном Дудником, Павлом Джулесом, Андрієм Левицьким, Ігорем Шогідкою, Маріаном Панчишиним та багатьма іншими.

Щодо громадських обов'язків, взятих на себе побровільно, то крім участі в товаристві лікарів, Ю. Мочин був діяльним в багатьох інших медичних організаціях. Так, 1957 року його було обрано віце-президентом Відділу Запор'я Павлівського району в Огабо. «Він, — як пише Степан Родюк, — разом з працею євреє співзупинив після також від'їзда України як окремого краю, що бореться за своє визволення з-під опутиї Росії». У 1954 році Медичне Товариство Сумського відділу відзначило літника Мочана Почесною Грамотою за вірцеву професійну працю та особисті досягнення у лікуванні хворих. У 1953 році Українське Лікарське Товариство Північної Америки нагородило його особливою Почесною Грамотою як заслуженого українського лікаря і талановитого письменника. 1990 року Мечтина Асоціація Штату Огабо з нагоди 50-річчя лікарської праці Ю. Мочана випустила його спеціальну грамоту...

Сьогодні ім'я Юліана Мочана прикрасяє багато іншомовних енциклопедій і наукових видань. До сімдцятисічного ювілею Медичний Архів та Бібліотека Українського Лікарського Товариства Північної Америки видали ювілейний збірник, у якому зібрали матеріали про життєвий і творчий шлях лікаря-письменника. У передмові редактор видання д-р Павло Пупцій зауважає: «Д-р Юліан Мочин — це рідкісна я щастя людини, він закінчив дві високі і професійні школи — журналістику і медицину. За фахом — він прак-

тикуючий лікар, по замисленні – він публішт, критик, мандрівник і письменник...»

1994 року у Львові вийшов другий бібліографічний довідник «Українські лікарі», підготовлений Павлом Пунцем. У ньому подано детальну довідку про життя і діяльність Ю. Мочана, а також поміщено його світлину. З великим підтвіром згадує про неотомну діяльність Мочана професор Анатолій Гнатинський у рецензії на цю книгу «Лікарі в революції української державності». Він, зокрема, пише: «Рекордом» треба вважати Ю. Мочана, родом з Житомирщини, який опублікував 1769 статей на медичні і суспільно-політичні теми в українських і англомовних газетах та часописах. Автор 8 книг, чотири з яких видані та Україні».

З 1996 року єжуть обласна премія імені О.Ф. Гербачевського, лауреатами якої стали уже понад півсотні кращих медичних працівників Житомирщини. Однією з перших: Башук Володимир Ярославович, Білоус Володимир Ярославович, Борщівський Михайло Іванович, Деськін Богдан Богданович, Олійник Валентина Володимирівна, Шатило Віктор Ярославович, Шевченко Сергій Іванович.

А наприкінці грудня 2014 р. – Астрейко Олена Володимирівна, Бенєв Олександр Петрович, Бусик Анатолій Іванович, Контуш Борис Петрович, Лучків Віктор Іванович, Собко Тарас Дмитрович.

Іншу і Національну медичну премію, лауреатами якої у різних номінаціях ставали наші представники медичної сфери. Так, 2012 р. у категорії «Практикуючі лікарі» лауреатами стали: Галаг Софія Олексіївна, лікар-педіатр, завідувач дитячими підрозділеннями Романівської центральної районної лікарні; Медведчук Ніна Миколаївна, лікар-терапевт Онуфріївської ЦРЛ і Русак Петро Степанович, лікар-хірург, доктор медичних наук, завідувач хірургічним підрозділенням № 1 Житомирської обласної дитячої лікарні, завідувач Житомирської філії кафедри дитячої хірургії НМАПО ім. П.Л. Шупика.

У період відновлення незалежності України, сучасними флагманами медичної галузі на Житомирщині є Заслужені лікарі України (Указ Президента України від 16 червня 2009 р.):

- Волошин Павло Іванович – головний лікар Житомир-

ського обласного лікувально-санаторного центру радіаційного захисту для дитячого та дорослого населення «Дениші».

• Гімбітус Тамара Яківна – заступник головного лікаря Новоград-Волинського міжрайонного територіального медичного об'єднання.

• Джунь Алла Сергіївна – лікар Полтавської ЦРЛ.

• Крикленець Лідія Іларіонівна – завідувач центру Житомирської обласної клінічної лікарні імені О.Ф. Гербачевського.

• Шевченко Сергій Іванович – заступник головного лікаря Житомирської обласної клінічної лікарні імені О.Ф. Гербачевського.

Іхні високі професійні та моральні якості гідно передавати і сучасне покоління молодих лікарів та середніх медичних працівників. Так, до Дня медичного працівника, 2015 року у Житомирі визначили кращих молодих лікарів, що працюють в установах здравої здоров'я міста. Кандидатури учасників проекту «Разом у пасливе майбутнє» визначалася на рівні Центральної міської лікарні № 1, Центральної міської лікарні № 2 і Центральної міської дитячої лікарні. Громадська організація «XXI покоління» визначила критерії для відбору кращих молодих фахівців, які являють гідний приклад для молоді. У підсумку, цього року були представлено 22 кращих молодих працівника сфери охорони здоров'я.

Учасники соціального проекту «Разом у пасливе майбутнє» 2015:

1. Іван Дінік – завідувач поліклініки №2 Центральної міської лікарні № 1.

2. Олена Михайл – акушер пологового відділення Центральної міської лікарні № 1.

3. Віталій Хоменко – лікар-хірург Центральної міської лікарні № 1.

4. Ольга Охмак – сестра медична очного кабінету поліклініки № 1 Центральної міської лікарні № 1.

5. Юлія Новицька – сестра медична травматологічного відділення Центральної міської лікарні № 1.

6. Світлана Грибан – завідувач приймально-діагностичного відділення Центральної міської лікарні № 2.

7. Олексій Бєзантанько – лікар-невропатолог Центральної міської лікарні № 2.
8. В'ячеслав Олефір – лікар-кардіолог Центральної міської лікарні № 2.
9. Ліна Ковальчук – лікар-терапевт Центральної міської лікарні № 2.
10. Наталя Мазур – лікар-отоларинголог Центральної міської лікарні № 2.
11. Мирослав Досяк – лікар-ортопед-гравіматор Центральної міської лікарні № 2.
12. Ірина Баб'як – лікар загальній практики сімейному лікарю Центральної міської лікарні № 2.
13. Аліса Левік – лікар-педіатр інфекційного відділення Центральної дитячої міської лікарні.
14. Микола Столанов – лікар-хірург дитячий Центральної дитячої міської лікарні.
15. Ганна Кукорук – лікар-педіатр Центральної дитячої міської лікарні.
16. Наталія Чепка – лікар-педіатр дільничний Центральної дитячої міської лікарні.
17. Леоніл Котенко – лікар-отоларинголог дитячий Центральної дитячої міської лікарні.
18. Катерина Сокальська – лікар-невропатолог Центральної дитячої міської лікарні.
19. Ірина Новакова – лікар-педіатр дільничний філії лікарні загальній практики Центральної дитячої міської лікарні.
20. Валентина Аюраменко – сестра медична-дільнична Центральної дитячої міської лікарні;
21. Юлія Карпінська – сестра медична-дільнична Центральної дитячої міської лікарні.
22. Марія Доброжанська – сестра медична філії лікарні загальній практики Центральної дитячої міської лікарні.
- Є падія і шансість, що вони будуть підіннями спадкоємцями слави Заслужених лікарів України Д.Т. Бойка, Л.П. Баранівського, В.Л. Весельського, Ю.Р. Вайсберга, О.Ю. Мискороза, С.М. Клименко, С.Я. Матківського, С.Д. Присяжнюка, В.П. Левківського, Д.Ф. Торчинської, Т.И. Будникової, З.Р. Філа, В.І. Мальцови та інших заміжих медиків.

ІІ. Історія розвитку медицини Попільнянського району

Найбільшими медичними закладами Попільнянщини були Богданівці. 1861 року в місточку Ходоріві працювала Богданівська кінгута Радивілля на 30 осіб, до якої приймали старих більних жителів Скинєрського повіту християнського віросповідання, там люди користувалися безкоштовно почилим утриманням, Богданівська кінгута на процесці з капіталу, пожерткованого жисловинцем. Також була єврейська Богданівська, яку відкрив у 1883 році Ходорівське єврейське товариство. Богданівська розміщувалась в будівлі спиртного товариства й утримувалась на кошти, отримані від суми коробочного збору. Крім того, працювали: сільська лікарня на 10 осіб в м. Попільня, заводські лікарні в містечках Корени та Ходорів на 5 ліжок, в селі Ацирушки на 8 ліжок, сільські працювальні школи в м. Ходоріві та в с. Кривому.

Одна з найбільших медичних закладів району утворилася 1900 року в селі Ацирушки. Це було медпункт з одним фельдшером. Лікування було платним. Медпункт розташувався в одній кімнаті, у пристосованому приміщенні на території пухророгого заводу.

Аптека в Ацирушках була відкрита у 1920 р., в тому ж самому прінятінні, де і зраз вона розміщена. Першим аптекарем був Ніколаєвсько. В цьому ж селі у 1923 р. амбулаторія розширилась до двох кімнат. Обслуговували населення лікар Бєлінін, стоматолог та фельдшер І.П. Гнатенко. З 1927 по 1973 рік головним лікарем була Матюхіна Аріна Степанівна. У 1928-29 рр. амбулаторія відділення переміщується у нове приміщення – в заводську квартиру колишнього механіка заводу. Тут також була розміщена квартира головного лікаря. У ті роки розширюється навча амбулаторій за рахунок прибудови пологового відділення на 4 ліжка, лабораторії, кабінету дін стоматолога, яким у 1932-33 рр. працювала Барла Паміна. У 1934 році розширилася штат медпрацівників: медсестра зокрема посада дезінфектора. В 1937 році Івана Петровича Гнатенка було репресовано, але панорадою Великої Вітчизняної війни судимість було знято. В період війни

Матюхіна А.С. допомагали персональними матеріалами та медикаментами, за що були відзначена урядовою нагородою.

Після війни в Анцирушівці працювали Гнатенко І.П., і про-
дюків працювали фельшером, а Матюхіна А.С. – лікарем,
заніднуючою лікаршею. Зубником лікарем був Поплавський
Іван Нарцисович. З 1947 р. Гнатенко перенесла працювати
фельшером на цукровий завод, а на його місце прибув
Мазуренко Іван Якович, який пропрацював до 1960 року.

В Анцирушівці 1950 року була відкрита лікарня спочатку
на 10 ліжок, потім – на 15. Прештовало 10 медпрацівників. У
1961–63 роках було побудовано стаціонар на 25 ліжок, у штаті
лікарні уже налічувалось 16 медпрацівників. Після смерті
Мазуренка, з 1960 року, фельшером працювала Донтьє Наталя
Іванівна. За заслуги в роки Великої Вітчизняної війни
і в післявоєнний період Матюхіній А.С. було присуджено зван-
ня «Заслужений лікар України», величим авторитетом ко-
ристуватися серед населення і Мазуренко І. Я., Рибак С.П.,
Катошинська П.К., Рибак О.В. В 1969 році Агнія Степанівна
виходить на пенсію і виїжджає в м. Київ, де орендує кварти-
ру, як Заслужений лікар. В цей період був направлений в
свою лікарню Лапта Микола Григорович, котрий пропраць-
ював тут до 1975 року.

На території теперішньої амбулаторії села Павлоч на
початку ХХ ст. була організована Павлоцька волосна ліка-
рня. Першим фельшером був місцевий житель, який пра-
цював ще раніше – Невінчаний Купріян. Пізніше лікарем
був Хорошилов.

Після того, як волосним центром став Попільня (1924 –
50 роки), будинок був відданий під лікарню, де размістились
хірургія, дитяче відділення, Іальні. Історія цього будинку
ненайдома, але можеться, що це поміщицький маєток і йому
тож більше 100 років. Основним лікарем в довоєнний період
була Туз Васса Григорівна. Вона була і хірургом, і педіат-
ром, і акушером-гінекологом, і голеним лікарем. Але ос-
новна її професія – хірургія. Робота складні на той час опе-
рації. Була активна, енергійна, працьовита; її любили в селі
і допомагали в усьому. В цей час уже діяли кілька відділень:
хірургічне, терапевтичне, дитяче, пологове та інфекційне.

Терапевтом працювали Лічиченко Олександра Іванівна, яка прибула в Павлоч в 1936 р. з Полтавської області, вона ж була і фтизіатром. Лікарня мала багато землі, на якій вирощували зернові, буряки, картоплю, різні інші овочі. Тримали господарство: свині, корови, коні. Всю роботу робили самі працівники лікарні. Лише під час життя просили допомоги в сусідському.

Тут В.Г. мужньо допомагала партизанам, при можливості змінила місцевих дічат і хлопців Павлочі від вивезення їх до Німеччини. Під час окупації вся німецьке начальство перевело Тут В.Г. в Ружин, тих як вона була хорошиною спеціалістом, що оцінили це від німців. Під час війни в лікарні працювали фельдшером Слободченок, хірургом – Капомісєв, терапевтом – Богачов. А після звільнення нашого краю від загарбників в Павлівській лікарні надали медичну допомогу Пасічник Іван Миколайович, Сухіч Григорій Сидорович, Одійник Володимир Іванович, Худенко Антоній Григорович, Дяченко Василь Федорович.

У 1911 році на окремій гелігії Країни було відкрито земську лікарню на 15 ліжок. Лікарня же мала лікувальні та інфекційні коридори, адміністративне приміщення із амбулаторією та квартирою головного лікаря. У лікарні діяли водопронід та каналізація. Головним лікарем на той час був Малєєв Микола Іванович, хірург за фахом. Амбулаторією фельдшером був військовий фельдшер Кам'янський.

1934 р. Корниїнську лікарню очолив Селєцький Ксенофонт Іванович. Хірургом у цей час працював Рибак Петро Миколаїч. Тоді був побудований корпус поліклініки, де тепер дієний стаціонар.

З 1942 по 1963 рік головним лікарем працювали Ховхун Микола Якович, а його дружина, Ковalenko Ольга Пилипівна, працювали терапевтом та фтизіатром. Микола Якович за спеціальністю був акушером-гінекологом. Він згуртував навколо себе дружинний колектив медпрацівників, під час окупації допомагав партизанам. З кованою військомополоненими забрав лікаря Зуєва Петра Дмитровича, який після війни довгий час працював головним лікарем м. Бердичева. Зруйнована під час воєнних локацій лікарня була підбу-

лютня 1944 р. мідіцинівниками і розширене до 50 ліжок. З 1948 р. хірургом працює Гаспський Віктор Іванович, підділом його дружина Рябішіна Надія Іванівна. У післявоєнні роки лікарня змінила, штат поповнився досвідченими спеціалістами: інфекціоністом працює Бігіч Борис Степанович, а його дружина Галина Андріївна – терапевтом і зав. райцерквіщем.

У Коринівській лікарні 1952 року було встановлено рентгенапарат і Лисак Леонід Петрович став рентгенізаторантом. Протягом 28 років працював санітарним фельшером Бойченко Сергій Силович. 1957 р. Хокуш М.Я. добився перебудування приміщення клопинського райвиконкому під поліклініку. 31 лютого 1963 р. (протягом 49 років) у ній головним лікарем працює Длєчко Василь Федорович. Лікарня була розширене до 100 ліжок і стала багатопрофільною; побудовано новий водогін, центральне водяне опалення, каналізація. Дуже велика робота зроблена по зміцненню матеріальної бази: побудовано житловий будинок для лікарів, пекарське відділення, лабораторія, гараж, пральння. В 1984 році при лікарні організовано пункт швидкої допомоги. Впорядковано приміщення фельдшерсько-акушерських пунктів і забезпечені їх працівниками. В 1991 році побудували нову поліклініку. У цій хірургом працює Руденко Анатолій Григорович, терапевтом – Тур Неля Петрівна,

З 1918 по 1946 рік медичну допомогу в селі Голуб'ятин надавав фельшер Гладченко Микита Федорович. Хворих він приймав у себе ідема або робив візди до пацієнтів. Медичного пункту в селі не було. Гладченко М.Ф. – 1874 року народження, в 1898 р. закінчив двохрічну Київську военную фельдшерську школу. Служив в армії. Потім був економом у пана в селі Миньківці, Сквирського району і одночасно був фельшером. З 1918 року поселився в селі Голуб'ятин. Помер 1963 р.

У 1946-47 рр. медичнівником у селі Голуб'ятин була Богданова Єва Володимирівна, потім її змінюють інші працівники. Спочатку медична допомога надавалась у різних приміщеннях, найчастіше колгоспом чи сільською радою. Потім було надане постійне приміщення.

У 1959 році у селі Голуб'янки медичну діяльність надавали: фельдшер Пасічник Михаїло Іванович, акушерка Чернишська Надія Климівна, Притула Марія Паніна, Берлоус Діна Паніна і Дубиня Леоніда Василівна, які пропрацювали до 1970 року, а Пасічник — до 1988 року.

Пасічник М.І., 1926 р.н., закінчив Голуб'янську неповну середню школу (1941 р.); в 1944-47 рр. перебував на військовій службі; з 1947 по 1950 рік навчався в Київській фельдшерсько-акушерській школі, після закінчення якої з 1959 по 1964 рік перебував у армії в званні фельдшером. З 1964 по 1984 рік працював фельдшером у Сокільському районі Київської області, потім — у Голуб'янському фельдшерсько-акушерському пункті.

У Сокільчі до революції була земська лікарнячка амбулаторія, в якій працювало лікар Ткачук. Після революції земства були скасовані, а Ткачук почав займатися приватною практикою. Приватна земська амбулаторія зникла між господарством Ольги Попелюк та амбулаторією 1989 року.

До 1929 року в Сокільчі було відкрито 2 мешпункти: в комуні «Чайка» (1922 р., фельдшер Митицький) і в селі (фельдшер Лобунець А.М.). В селі з 1929 року почала працювати лікарня амбулаторія, першим лікарем тоді була Надія Дмитріївна Краснопольська, акушеркою — Олена Кущова, фельдшером — А.М. Лобунець. Згодом, в 1931 р. тут працювали лікарі Мешвецов, Коган, Міашевич (останні прибули після закінчення війни 1941-1945 рр.). Лікарня амбулаторія розміщувалася на території господарства Ткачук С., де було відкрито терапевтичний, стоматологічний пункти та перев'язочну.

В роки війни в приміщенні лікарні перебував штаб 191-го авіаполку. Лікарня була в приміщенні митного жандарма Шоломишского.

В 1951-53 рр. було перенесено Сокільчанську амбулаторію з господарства Ткачука на теперішнє місце. Амбулаторія була збудована працівниками лікарні і колгоспниками господарським способом. В 1951 р. ширше приєднано лікаря-стоматолога Рудника О.С., яка організувала стоматологі-

чму службу і спочатку працювала із набором інструментів для сільського тубного кабінету. В 1955 р. у стоматологічний кабінет було приобрало сучасне стоматологічне обладнання. В цьому ж році лікарня розширилася до 25 ліжок, з новим приміщенням було збудовано протягом 1974-76 рр. В цей час подовжувалася матеріально-технічна база дільничної лікарні: нове приміщення з централізованим опаленням, каналізацією, кабінетом фізіотерапії, в лікарню закуплено апаратура на суму 4500 крб., 2 ЕКГ. Закуплено пральну машину, центрифугу. На кухню — електричні плити, газові установки. Територія лікарні була асфальтована. В 1976 році на нетельному комплексі відкрився профілакторій, у якому лікарі турбувались про змінення захворюваності в одеселізації.

Дільнична лікарня (амбулаторія) с. Попільни зорганізувалася у 1922 році. Першим лікарем був Рогов, акушеркою — Борівчук, зубним лікарем — Гіта Наумівна. Лікарня знаходилась в реконструйованому попільському будинку, який стояв на території пізнішої медакадембілітарторії. Наприкінці 1920-х років лікарями були Вершилов Антон Вікентійович, Голубова та Бутаївська. В 1936 р. на території КСП Ім. Міцуріна, де зараз єдиная клініка, розміщувалася лікарня, а в попільському будинку — дитячий будинок.

Під час окупації с. Попільницької школі №2 розміщувався німецький госпіталь, а з вигнанням фашистів — шпиталь радянської армії. Після війни в селі працювали акушеркою Аксюма Ніна, потім недовгий час працювали Коноваленко-Листопад Єрмоцівна, Козак Любов Семенівна.

З 1960 по 1982 рік у селі Попільня фельдшером працювали Дашинський Станіслав Григорович, акушеркою — Дашинська Ліна Михайлівна. Попільний будинок був у трьох місцях: по вул. К.Маркса, Шевченка і проспекту Леніна.

У післявоєнні роки в селищі Попільня виникла Райхірав — керівний орган охорони здоров'я району, функціонує лікарська амбулаторія, працюють два лікарі-терапевти, лікар-стоматолог. 1957 р. в селищі організовуються районна лікарня на 50 ліжок, яка у 1973 році розширяється до 100 заваджих побудовою нового двохповерхового корпусу. З 1957 до 1984 року підприємства за охорону здоров'я в Попільницькому ра-

йомі головний лікар Сергіюк Степан Іванович – Заслужений лікар України. З 1984 до 1987 р. головним лікарем був Весельський Віктор Леонідович, який пройшов шлях від сільського медпрацівника до міністра охорони здоров'я України, інші. Весельський В.Д. – заступник начальника управління охорони здоров'я м. Киси. З 1987 року очільє медпункту району Станіславчук Валерій Антонович – Заслужений лікар України. У 1990 році було здано в експлуатацію трьохповерховий корпус поліклініки, а 1991 р. – п'ятиповерховий корпус стаціонару. Головний лікар району В.А. Станіславчук із неприміжевою гордістю показував своє нове господарство: двоповерхову прибудову й п'ятиповерховий корпус, з'єднані галереєю з поліклінікою. І хоч новосіли відбулось недавно, місцеві ветерани наїшли в своюму новому дому зразковий порядок. Особливу увагу привертало те, що вся наочність викладана в одному стилі, з неабініким художнім смаком.

В Лучині на початку ХХ століття був заснований фельдшерсько-акушерський пункт, який був перенесений у хату сіннянинка, котрий після відокремлення церкви від держави вибух із села. Тут працювали фельдшером Катерина Тарасівна до 1941 р. В роки війни і окупації медпункт не діяв, лише після війни він розташувся в простій хаті; в одній кімнаті жив господар, а в іншій був медпункт. Працювали там Маташ Ніна Василівна (фельдшер) та Коханівська Станіслава Ясеницівна (акушер). В 1962 році ФАП перевели в колишнє приміщення клубу, для якого було збудовано нове приміщення. І лише в 1971 р. було створений будинок, пристосований до роботи медпункту.

У селі Ходоріві дільничну лікарню й аптеку було відкрито у 1921 році. А в 1938 р. – лікарню на 25 ліжок, де працювали 4 лікарі та 21 працівник середнього медперсоналу.

У селах Білок, Василівка, Великі Лісівці, Єрчики, Жогніве, Котлярка, Красногірка, Криве, Липки, Лучин, Новоелінця, Парисин, село Помільня, Савори, Турбівка працювали медпункти, у Макаріві, Ставищі, Сtronкові, Сущиці та Харліївці – фельдшерсько-акушерські пункти, а дільничні лікарні на 25 ліжок було відкрито в Почуйках, Романівці та

Сокільчі. Великої поваги і відчесності заслужили працівники Коринівської дільничної лікарні на чолі з головним лікарем В.Ф. Дяченком: Т.Г. Макаренко, П.О. Конотопок та інші.

З 1991 року в районі розпочато реорганізацію закладів охорони здоров'я сільської місцевості. Всі дільничні лікарні в даний час реорганізовані в сільські лікарські амбулаторії, кінкі в районах – 3, функціонує сім селищних лікарнів (у Кориніві), 10 фельшорсько-акушерських і 20 фельшорських пунктів. Зарах в районі працює 66 лікарів, 233 середніх медпрацівників [10, с. 89-96].

ІІІ. РОЗВИТОК МЕДИЦИНІ НА РУЖИНІЩІНІ

Історія діяльності медичних установ на території Ружиніщіні бере свій початок з середини XIX ст. Тоді у двох містечках нашого краю засновуються лікарі: у Вторайшому за ініціативою єврейського населення, яке складало найбільшу питому частку серед жителів містечка і в Ружині — за ініціативи місцевій поміщиці Чолішевій.

Проте Вторайшінська лікарня на 72 ліжка обслуговувала тільки мешканців єврейської національності, а в Ружині, якими всього 10 ліжок, не забезпечувала ліжсих потреб у медичній допомозі на під'яз жителів містечка, яких тоді налічувалося близько 2500 осіб, не говорячи вже про мешканців навколишніх сіл. Отож більшість жителів Ружиніщіні використовували народні засоби лікування, звертались до знахарів, а у випадку поганої хвороби — до послуг бабки-помутухи. На жаль, прізвища медичних працівників Вторайшінській та Ружинській лікарні у період другої половини XIX ст. з'ясувати не вдалося.

Восени 1920 р. після кількачілої перерви, викликаної подіями громадянської війни, лікарня у Ружині відновила свій роботу. Змінилась назва у двох будинках по вулиці Попелєй (теперішня назва — вулиця Перших Комуніарів) — в одному зараз розташувана аптека, а в другому живуть медичні працівники. У першому будинку (де нині аптека) були залишовані хірургічне, дитяче, гінекологічне, травматологічне і ЛЮР-відділення — по 5 ліжок кожне. В другій будинці було пологове відділення. У 1920-х роках у Ружинській лікарні працювали О. Ляниківська, Голуб, Маніхас. окрім того, медичну допомогу жителям Ружині і навколишніх сіл надавав приватний лікар Броніслав Дмитрович Володсько, який приймав хворих у себе вдома. Будинок його зберігся донині — зараз це промисловий Ружинського відділення Ощадбанку України.

На початку 1920-х рр. відкривається медамбулаторія у Верхівні і лікарня на 15 ліжок у Білілівці. Діння тоді також лікарня у Товорах, в садибі заміненого професора-терапевта Образкова.

1923 року наслідок адміністративно-територіальної реформи утворюються Ружинський, Вторайщенський і Біліцький райони та лікарні у їхніх центрах отримують статус районних. Проте вже у листопаді 1924 р. Біліцький район було ліквідовано і Біліцька лікарня стала просто дільничним медичним закладом. Головним лікарем у цій починці працювати Іван Іванович Андрусенко.

Медики працювали у надзвичайно важких умовах: у лікарських установах постійно не вистачало білизни, не було необхідного медичного обладнання. Виникнув особливої гостроти набувала проблема опалення приміщень. Незадовільний санітарний стан жителі і території, підвищена скучинні будівель сприяли поширенню сідемічних захворювань, особливо черевного тифу. А лікувати пішли: на кожного жителя з виділенням на охорону здоров'я коштів припадало по 23 коп. у 1926 р., по 44 коп. у 1927 р. Тому рівень смертності населення був дуже високим.

Наприкінці 1920-х років для покращення медичного обслуговування району були поділені на лікарні дільниці, зокрема Ружинський район – на 14 дільниць. Тоді у Ружинській районній лікарні працювали лікарі О. Лалинська (терапевт), Козачинський (хірург), Глухарьова, подружжа Добжанської, Городецький, Абзенберг, Г.М. Данилюк (фельдшер), а також Б.Д. Володимир (невропатолог), який притинала приватну лікарську практику і перейшов на роботу у лікарню.

На початку 1930-х років у селах Ружинщини ділили медичні: в Отівці (зав. – Ю.А. Шидло), Березинці (зав. – В. Конба), Бистрику (зав. – Е.Г. Колесник), Княжиках (зав. – Тимченко), Зарудніцях (зав. – Зінєнч), Вільнопілі (зав. – І.С. Копальчук), Вербівці (зав. – Корзуна), Ягнитині (зав. – Н.С. Тарентук); молочнобулаторії у Верхівці (зах. – Я.В. Біляк) та Чорнорудці (зах. – Д.М. Борівський); лікарі: у Топорах (головний лікар до 1935 р. – Томчак), у Білівці (гол. лікар І.І. Андрусенко, його замісник лікарка – Шеччук, лікарі Цлюк і Д. Байчук) і Вторайщому (санлікарка Кухар).

1934 року було завершено будівництво нового приміщення Ружинської лікарні на 50 місць. Тоді у лікарні працювали: О.Д. Лалинська (терапевт), Й.С. Ліберсон (хірург, гінеколог),

Б.Д. Волковськ (терапевт, скупіст), Г.М. Тальденберг (зандужча Ружинською районною лікарчиною консультацією), Г.М. Данилюк (фельшер). Керівництво окоронкою здоров'я в районі здійснювало не медик, а партізаціонік Т.Л. Ласкучерній.

1935 року Топорівську лікарню перепрофільовано на 25 ліжок, головним лікарем якої було призначено Костянтина Максимовича Фролова. Цього ж року Олеський медпункт перетворено у медамбулаторію.

В основному всі вищезгадані медпрацівники продовжували працювати до початку німецько-радянської окупації. Майже з перших днів війни у Ружинську лікарні почали поступати поранені. Напередодні приходу нацистів на лікуванні перебувало понад п'ятдесят бійців Червоної Армії. Місцеві органи державної влади не організовували їх евакуацію. Тому португаж став турботою самих поранених: частина з них — псікоторанені — залишили стіни лікарні, а решта — приречена була чекати вирішення своєї долі. Офіцерів та комуністів, виживших серед них, нацисти розстріляли. На жаль, неслідом прізвіши цих загиблих мінів.

Зі встановленням нацистської окупантської влади гебітскомісар Ружинна Галтлоф видав наказ всім лікарям, аптекарям, лінтистам і фельшерам зареєструватись у бюро праці і районного лікаря Тутовського. Націсти примусили лікарів провадити медичні преміадані Ружинщини, яких мали надірати на роботу в Німеччину. Проте, з іншого боку, це було краще, аніж отікати зживати в самі нацисти. А так нашими медиками, звичайно дуже ризикуючи, надіلوсь багатьох співвітчизників «забракувати» і записати їм посілки з написом «Frank» — хворий.

Зандужки лікарям інформація про заплановану акцію відправки людей до Німеччини передавалась через перевіреніх лідерів і можна було звичасно предумати, яким способом уникнути винесення або взагалі зирвати шайсонані ажії. Лісовій району у роки окупації допомагали партизанам і лікували поранених, передавали ліки, поідомлювали цінну інформацію. Неоцінений внесок у цій справі лікарів К.М. Фролова і П.А. Бобка.

29 листопада 1943 р. Ружин було відбито від фашистів. Всілі за наступниками частинами Радянської Армії йшли військові медики санітарного батальйону, які влаштували у приймальній середній школі хірургічний госпіталь. Так ік поранених поступало дуже багато, частину з них реамінували і в районній лікарні. Але і в ній наявні ліжка та місця неявлювалися недостатньо, тому бійці почали сплаштовувати у будинку напроти – в приміщенні Ружинського поштово-телеграфного відділення. Поранені лежали просто на підлозі, вистелений соломою. За бійцями потрібен був доклад, лікар, фельшери, санітори щодали з ній від утоми. Не знали спочинку і інші помічники, вчораціні санітарки: Надія Кам'янечка, Олена Латутько, Галина Остапенко, Людмила Гнатюк, Галина Шиманська, які цілодобово були біля поранених. За самовіддану праце наших медиків 1945 року Ружинська районна лікарня нагороджується перекладом Червоною Прапором.

З підгнаним фашистів було відновлено роботу 20 ФАПів у селах Ружинщини, працівники яких також виконували багато роботи по наданню лікарської допомоги пораненим бійцям і місцевому населенню.

Багато медиків, які почали працювати у нашому районі в 1940-х – 1950-х роках, також мали за плечима неабияку лікарську практику. Серед них лікарі І.А. Анісимов, П.В. Биченко, П.А. Бойко, І.К. Пинчарен. Пройшли колгемськими дорогами війни фельшери П.П. Кислюк, І.І. Мальцева, В.М. Сусків, В.П. Щербакюк, мелестрия Л.С. Анісимова, О.М. Васильєва, Я.Ф. Передерій, П.Д. Пеніко та інші.

У період з 1945 по 1947 рр. завідувачем Ружинським районом відповідцем була фельшер Марія Пилипівна Мельник, підмінник охорони здоров'я СРСР, а заврайлікарню – Коломієць. З 1947 входиться посада головного лікаря районної лікарні. На їх посаду призначається лікар-рентгенолог Радченко, який одночасно запід欢乐 районом.

На початку 1950-х років силами працівників Ружинської районної лікарні розпочинається спорудження допоміжних будівель. 1953 року лікарню було розширене до 75 ліжок. 1959 р. підкрини нові приміщення для пологового та гігієнічного від-

ліків на 25 ліжок. 1962 р. зміцниться адміністративний корпус і палата. Таким чином збільшили кількість ліжок у районній лікарні до 150.

Тільки на початку 1960-х до всіх відділень була підверена вода. Але залишилась ще одна важливі обетання, яка не дозволяла починенню працювати: шоденне після 23 години припинялась подача електроенергії і у випадку неіндивідуальної співпраці асистентам доводилось присікатувати хірургічні гасовими лампами. 1962 р. завдяки сприянню заміністра охорони здоров'я УРСР Семена Семеновича Лаприка при районній лікарні була установлена автономна електростанція. На початку 1960-х рр. у двох відділеннях ЦРЛ працювало 130 медичних працівників. З них 15 лікарів з вищою освітою і 62 середніх медпрацівників. Лікарня мала тоді три машини швидкої допомоги.

Наприкінці 1960-х у Ружинському районі окрім ЦРЛ функціонували ще п'ять сільських лікарень (у Білопівці, Вторійному, Верхівці, Огії, Топорах), тублікарня у Шпичиних, 36 ФАПів і один заєровозунг, три молочні кухні (у Ружині, Білопівці і Вторійному), у яких працювало 27 лікарів, 220 середніх медпрацівників, акушерів, медсестер, 239 осіб обслуговуючого персоналу. Базами передового досlidу протягом багатьох років постійно були Білопівська дільнична лікарня (головний лікар П.А. Бойко), Вторійщенська дільнична лікарня (головний лікар А.О. Закрецький), Несувищівський ФАП (майдукота М.П. Мельник). Добросиміна і самостійдана праця А.П. Білошицької, Г.Є. Биченко, А.Є. Биченко, П.А. Бойка, Н.Ф. Стрільчук, М.П. Мельник була відзначена присвоєнням ім іменем лікарні «Відмінника охорони здоров'я», а в 1966 року Ганну Срембіну Биченку нагороджено Орденом Трудового Червоного Прапора.

1975 року завершується будінництво нового корпусу на 240 ліжок у Ружині і ще одного окремого приміщення Білопівської дільничної лікарні. У центральній районній лікарні головним лікарем був тоді А.С. Колесник, а в Білопівській дільничній — П.А. Бойко. Медичний заклад, очолюваній Петром Андрійовичем і в 1970-х залишивши базу передовоого досліду. П.А. Бойко умів згуртувати я максимально мобі-

дізувати зміни та здібності колег у найкращій лікарні монумента, сам особисто був зразком великої відповідальності та довірену йому місію лікування ліжкій.

За весь час роботи хірурга П.А. Бойка практично ні у кого з його пацієнтів не було післяопераційних ускладнень. Довелось Петру Андрійовичу виконувати юнілі унікальні операції; запрошували його на роботу в Житомир, але П.А. Бойко не уважив собі життя без свого країнину, без односельців, імен — вітчуків — дуже потрібні, і вільномислився. Найвищою нагородою для цього були ваччині слова вризованих ним людей, а література відзначила присвоєнням звання «Заслужений лікар УРСР».

Не менш піднесеніх слів заслуги заслуженої медичної самовідданої праці Олександри Дмитровни Лашевської, подружжя Биченків — Людмила Євгеніївна і Петра Васильовича, якого сестри Ганна Фримівна Биченко — лікарі-педіатри. Малюкова смертність з року у рік в Ружинському районі була найменша в області. Тому Ружинська лікарня була базою першого джайлду області.

У другій половині 1970-х років було відкрито ФАП у Бистриці, зводиться новий корпус Веселинівської ділової лікарні, що дозволило кількість ліжок у ній збільшити до 75.

У 1980-х роках мережа медичних установ району розширилася: будуються ноги приміщення ФАПів у Сахнах, Мар'янівці, Зориному, Городку, Ягистині, створюються лікувальні лабораторії в Отинці і Чорнорудці. У районі тоді працювало 737 медиків. З них 69 лікарів і 325 медсестер. Обласним відділом охорони здоров'я відрізнялась праця завідувачі дитячим відділом центральної районної лікарні Г.П. Чорноскій, завідувачих фельшерсько-акушерськими пунктами с. Городка Г.А. Котлярчук, с. Чорнорудки — В.С. Єлинак, с. Шпиччинів (Г.А. Панчук), Немиринів (В.В. Шишко), лікарів ЦРЛ М.П. Зозулі, А.Д. Омельчука, А.Д. Капури, Г.А. Поліщук, П.А. Величко, Б.П. Капи, Г.Т. Яровий, Г.Є. Биченко і П.В. Биченка.

На сторінках районної газети «Радянське село» неодноразово можна було прочитати слова подяки від пацієнтів та інших рецирів. Ось лише один уривок з багатьох лічбах ні-

тукік: «Неподалік Катерини Тишаніну у важкому стані привезли у районну лікарню. Кілька днів майже не відходили від ліжка хворій завідуючі хірургічним відділенням В.О. Коломієць, лікарі П.В. Биченко, П.М. Печенюк. Їх майстерність, чуйність і піклування працівників відділення В.М. Доліської, А.Г. Бутери, Г.П. Жулієвської, Н.А. Драгуц, Л.В. Ткач, нового персоналу допомогли хворій відшкодуватися на ноги. Синівське спасибі людям з чуйними серцями і невтомними руками».

1990-т роки були посвячені негативними процесами в українській економіці, що одразу відбилось на фінансуванні системи закладів охорони здоров'я. Головний лікар ТМО В. Науменко у своїй статті від 26 червня 1998 року відзначав, що бюджет охорони здоров'я 1998 року становив 1,3 мільйона гривень або 37 гривень на одного жителя району. Потрібно було шукати якісні неординарні шляхи вирішення проблеми дефіциту коштів.

Головний лікар Ружинського ТМО М.П. Задуми наші обирає вихід у використанні альтернативних джерел фінансування і матеріально-технічного забезпечення медичних закладів району. ТМО залежить саме заробляти гроші: на умовах співпраці з сільгоспіриниматами вирощуються продукти, частка яких реалізується, а частина йде на калорійні обиди хворим, що знаходяться на стаціонарному лікуванні. ТМО має підсобне господарство і садок, тому в раціоні хворих – постійно м'ясо, салати із свіжих овочів, компоти, фіточай. Було також відкрито дві гospодрахункові аптеки; продаж ліків приносить додаткові гроші на потреби медичних закладів району. Нині Ружинське ТМО – це комплекс медичних установ району, до складу якого входить ЦРЛ, діє діагностичні лікарні, 6 лікарських амбулаторій і 34 ФАПи та ФП. У районі працює 34 лікарів, 216 середніх працівників і 106 осіб обслуговуючого персоналу. Матеріальну підтримку надають медиканти-земляки. Так, у квітні 2012 року Ф.І. Жебрівська і П.І. Жебрівський підкорували Ружинській лікарні реанімобіль, а також медикаменти, вироблені на БАТ «Фармлю».

Центральна районна лікарня має 10 відділень: поліклінічне (зас. П.П. Ганциук), терапевтичне (зас. В.І. Белоус), нурологічне (зас. Г.А. Попішук), хірургічне (зас. В.О. Ко-пайд-

ець), травматологічне (зав. О.М. Зозуля), лор-відділення (зав. В.В. Пашенко), онкологове акушер-гінекологічне відділення (зав. І.М. Породишиць), інфекційне (зав. А.І. Помирлану), інтенсивної терапії (зав. В.В. Гуменюк), дитяче (зав. В.Г. Науменко).

У 1990-х роках корінним чином районного ТМО і обласним відділом охорони здоров'я піднімалось сумнівне і добросо-вісне викотання своїх об'єктів Н.К. Крижанівської – медсестри дитячої консультації, З.І. Щеркаг – старшої медсестри дитячого відділення, Н.П. Шульчи – медсестри відділення переливання крові, Н.А. Помирлану – завідувача лабора-торією, лікаря Л.В. Колок.

Високе звання відмінника охорони здоров'я у різний час присвоєно лікарим Н.А. Апанасевич, П.А. Величку, Б.П. Каві, В.О. Кономішю, А.І. Помирлану, І.М. Шевчуку. Однадцять лікарів ЦРЛ мають вищу професійну категорію по своїй спеціальності. Серед них М.П. Зозуля, Н.Г. Зозуля, К.В. Каві, В.Г. Науменко, О.М. Пашенок, Г.А. Попішук, Гуме-нюк.

Продовжуючим славних традицій Біліцівської дільничної лікарні став її головний лікар П.І. Карий. Важливих слів від лікарів заслужили також чуйність і професійна компетент-ність працівників Еторибашенської дільничної лікарні, очо-ловчими М. А. Шевчук.

На перехресті поширенню хвороб стоять працівники ра-бочої санітарно-епідеміологічної станції: лікар-лаборант Н.С. Клупура, помічники санітарного лікаря О.І. Чуйков, К.М. Мазур, В.В. Дудукalo, помічник епідеміолога А.В. Стережук, дезінфектори Л.І. Руденко, В.В. Сем'янова, А.Т. Гладико, лаборанти Н.М. Ніжник і Н.Д. Душко, молодша медична сестра Н.М. Монишук.

Медичні працівники району, вказуючи на юніні тру-диючі пінишнього часу, залишаються підприємців своїй професії, своєму професійному обов'язку [11, с. 93-105].

Із сучасною проблемою земельного будівництва пов'язано проблема земельного реєстру. У цей час відбувається реєстрація земельних ділянок, які використовуються для будівництва. Для цього використовуються ділянки К.А. Кривицької та

3.1. Знані медики – уродженці Ружинщини

Басаріб Сергій Петрович (12.04.1954 р.) – лікар-стоматолог іншої категорії. Народився у с. Заріччя (колишня назва – Баламутівка). 1969 р. закінчив 8-річну Зарічанську школу, а 1971 р. – Ружинську середню школу. Вже тоді став ідомом у районі як спортоман-легкоатлет, брав участь в обласних змаганнях. У 1971–1974 рр. навчався у Київському медичному училищі № 2, по закінченні якого почав працювати фельдшером у Ружинській районній лікарні. 1976 р. иступив до Київського медичного інституту ім. О. Богомольця. Закінчивши його 1982 р., був направленний на роботу у Житомирську міську стоматологічну поліклініку, де працював до серпня 1986 р. з 1986 по 2005 рр. – завідувачем ортопедичної стоматології Бердичівського медичного коледжу. 1989 р. був делегатом 7-го з'їзду стоматологів України, який проходив у Львові. Автор багатьох статей у фахових медичних журналах, а також автор раду рідноніміческих пропозицій і досліджень у галузі стоматології, розроблених разом із завідувачем Житомирської обласної стоматологічної поліклініки Володимиром О.Л. Нині разом із сином Олегом, теж лікарем-стоматологом, займаються приватною практикою у власній клініці «Стоматологія» в. Бердичев [10, с. 3–8].

Білокриницький Всевіль Степанович (23.08.1927) – видатний біофізик, доктор медичних наук, професор. Народився у селі Роставиця Ружинського району. Брав участь у фронтових діях Великої Вітчизняної війни, відзначений бойовими нагородами. 1962 р. закінчив Київський медичний інститут і почав працювати в Інституті фізіології Академії наук УРСР, а з 1973 р. – в Інституті гігієни та медичної екології Академії медичних наук УРСР. У 1977–1983 рр. працював радянським ректором Гаванського медичного університету. З 2006 р. – на посаді зав. сектору фізичних факторів Українського науково-дослідного інституту транспортної медицини в Одесі. 2006 р. захистив докторську дисертацію. Винайсив біологічну дію неонізуючої радіації. Обґрунтав концеп-

шю шківу різник доз електромагнітного випромінювання надзвичайної частоти на організм; описано стіологію, патогенез, особливості перебігу мікрохвильової хвороби. Автор багатьох наукових посібників, монографій, статей з даної проблематики [12, с. 6].

Величко Петро Артемович (12.07.1929 р.) – лікар вищої категорії Ружинської центральної районної лікарні (ТМО № 1). Народився у с. Пилиповичі Бориспільського району Київської області. Закінчивши 7-класну школу у с. Пилиповичах, вступив до Київського медичного технікуму. По завершенні навчання в 1949 р. був направленний у Київський НДІ перелівання і гемодієксплорації хірургії, де працював по 1955 р. Потім вступив до Київського медінституту. 1957 р. був переведений разом з групою інших студентів для подальшого навчання у Тернопільський медінститут, який закінчив 1961 р. згідно з направленим почав працювати акушером-гінекологом у Ружинській лікарні – один на усієς район. У той час лікарня у районному центрі мала пологове відділення тільки на 10 ліжок, а у 16 найбільших селах діяли колгоспні пологові будинки, де працювали тільки акушерки. П.А. Величко як лікар-гінеколог зобов'язаний був допомагати їм. Тоді, у 1960-ті в цих медичних закладах Ружинського району приймали близько 2 тисяч пологів. П.А. Величку доводилося бути усієь час на ліжках, їздити з одного села в інше. Порівняйте, що нині шість лікарів-гінекологів району приймають близько 200 пологів щороку. Високий кваліфікований рівень П.А. Величка відзначила гінеколог Житомирської обласної лікарні Т.Ф. Павла – людина-легенда серед фахівців цієї професії.

1972 р. П.А. Величко було запрошено на роботу у Київ на кафедру акушерства і гінекології Інституту удосконалення лікарів лікарем пологового залу. Тут навантаження поганілося ще більшим – доводилося приймати щоденно 25-30 пологів щодоби, вести багато документації. Разом з тим мешканці Ружинщини, керівництво району, зокрема С.Г. Бойко, а також гінеколог Житомирської обласної лікарні настійливо клікали назад. І в 1974 р. П.А. Величко вирішив повернутися в Ружин, де живе і працює покін. 1977 р.

П.А. Вадичку присвоєно звання «Відмінник охорони здоров'я СРСР». Нагороджений багатьма ювілейними медалями, Почесними Грамотами Міністерства охорони здоров'я УРСР [10, с. 15-16].

Гусак Олександр Якович (29.11.1961 р.) – Заслужений лікар України, заступник начальника управління охорони здоров'я Житомирської обласної держадміністрації. Народився у с. Заріччя Ружинського району житомирської області. Закінчив Зарічанську середню школу, у 1978 р. поступив до Вінницького медичного інституту імені Миколи Пирогова. По його закінченні у 1983 р. почав працювати тікарем-орніатором відділення анестезіології-реаніматології Житомирської обласної дитячої лікарні.

За безпосередньої участі О.Я. Гусака було відкрито відділення реанімації новонароджених, яке і очолив Олександр Якович. Важливість результатів роботи цього відділення в тому, що вдалося суттєво знизити летальність першого року життя. 1995 р. О.Я. Гусаку присвоєно на посаду заступника головного лікаря Житомирської обласної дитячої лікарні, спочатку з лікувальної, а потім – з хірургічної роботи, де працював упродовж 10 років. 2005 р. призначений на посаду заступника начальника управління охорони здоров'я Житомирської обласної держадміністрації, де теж пропрацював майже 10 років.

О.Я. Гусак розробив низку нових методів діагностики та лікування новонароджених, став співавтором 5 раціоналізаторських пропозицій, автором 5 наукових статей у пресі виданих медичних журналах України та Росії. Нагороджений Почесними Грамотами Міністерства охорони здоров'я України і Грамотами управління охорони здоров'я обласної держадміністрації. За загальний внесок у розвиток системи охорони здоров'я О.Я. Гусаку 2005 року присвоєно високе звання «Заслужений лікар України» [10, с. 34].

Дембіцький Володимир Леонідович (21.12.1954) – головний лікар Дитячої клінічної лікарні № 3 Шевченківського району м. Києва. Народився в м. Переяслав-Хмельницькому Луганської області. 1960 р. разом з батьками переїхав у смт. Ружин Житомирської області, де проживав і навчався з 1961 р. по 1971 р.

в Ружинській середній школі. 1972 р. вступив на 1-й курс педіатричного факультету Вінницького медичного інституту, який закінчив у 1978 р. Після навчання за направленим працював в м. Свердловську та Свердловській області дільничним педіатром. 1980 р. був призваний на ділсे�ну службу до лав Радянської армії, де служив військовим лікарем у в/ч 43517 м. Москва. Після демобілізації до 1986 р. працював дільничним лікарем-педіатром лікарні № 1 м. Києва, ділчі обиралися депутатом Осокорківської селищної ради Дарницького району м. Києва, виконував громадські обов'язки на посаді голови комісії з питань охорони здоров'я та соціального захисту.

1986 р. В.Л. Дембішевий вступив по клінічній ординатурі на кафедру педіатрії № 1 Київського медичного інституту, яку закінчив 1988 р. З 1988 по 1991 р. навчався в аспірантурі на тій же кафедрі, після чого захищив кандидатську дисертацію. З 1991 по 1995 р. працював в Головному управлінні лікувально-профілактичної підпомоги МОЗ України. З 1995 р. – асистент кафедри фахультетської педіатрії, а з 1999 р. – доцент кафедри педіатрії № 3 Національного медичного університету ім. О.О. Богомольця. 04.06.2002 р. В.Л. Дембішевому призначено на посаду головного лікаря Дитячої клінічної лікарні № 8 Шевченківського району м. Києва, де він працює і по теперішній час [10, с. 35-36].

Жебровська Філія Іваніна (24.03.1950 р.) – Голова Правління, генеральний директор Відкритого акціонерного товариства «Фармас», кандидат економічних наук, член президії Спілки жінок м. Києва, заступник президента Асоціації ділових жінок міста «Кініка», заступник голови Президії Подільської районної Спілки жінок «Подоланка».

Народилася 24 березня 1950 року в селі Немиринці Ружинського району Житомирської області. Батько – Жебровський Іван Павлович (1917-1993 рр.), учасник Великої Вітчизняної війни, працював на Немиринецькому спиртзаводі, в конгесі водім. Мати – Жебровська Яніна Іванівна, 1924 р. н., працювала в колгоспі.

Ф.І. Жебровська навчалася в Київському індустриальному технікумі (1968-1970 рр.), де отримала спеціальність бух-

гальтера. У 1982 році закінчила Київський інститут народного господарства ім. Д.С. Коротченка, за фахом – економіст. У 1998 році захистила кандидатську дисертацію Трудову діяльність на Київському хімко-фармацевтичному заводі ім. М.В. Ломоносова, правонаступником якого є ВАТ «Фармак», Філія Іваніна розпочала у 1980 р. головним бухгалтером; з 1990 р. по 1995 р. працювала заступником директора з економіки, фінансовою директором. Очалює правління і працює на посаді генерального директора ВАТ «Фармак» з 1995 року. З 03.2006 року – кавалер в народні депутати України від Блоку «Наша Україна», № 276 в списку.

Нагороджена срібними «За заслуги» III ступеня (12.1997 р.), II ступеня (12.2000 р.) та I ступеня (03.2005 р.), Почесною Грамотою Кабінету Міністрів України (03.2000 р.), відзнакою Київської міської державної адміністрації – нагрудним знаком «Знак пошани». Має Почесну Грамоту Київської міської державної адміністрації, Міністерства охорони, здоров'я України, Української Асоціації лікості, Фармацевтичної асоціації України. Удостоєна медалі Міжнародної кадрової Академії «За ефективне управління». Як керівник підприємства-преміюша 4-го Українського національного конкурсу з якості нагороджена нагрудним знаком «За досягнення в галузі якості. У першому Національному рейтингу працівників фармацевтичної галузі України «Паніцея 2000» була удостоєна звання «Найкращий керівник». Нагороджена міжнародною нагородою Європейської Бізнес-Асації «Лавок Слави». У березні 2001 р. відзначена Почесною Грамотою Київського міського голови за перемогу у Всеукраїнському конкурсі на звання «Кращий роботодавець року» [10, с. 39-40].

Мальцев Володимир Іванович (09.06.1948 – 23.05.2008 рр.) – доктор медичних наук, професор, міністр охорони здоров'я України в уряді Загільського Є.Л. і Миросла В.А. (1 липня 1994 р. – 19 серпня 1994 р.). Народився у Фастові Київської області; у 1972 р. закінчив Тернопільський державний медичний інститут за спеціальністю «Лікарські справи». З 1972 по 1974 рр. проходив дійсну військову службу в лавах Збройних сил на посаді лікаря. З 1974 р. працював лікарем у

Ружинській центральній районній лікарні, з 1977 р. – завідувачем терапевтичним відділенням, а з 1980 р. – начальником обліково-контрольного підрозділу. Працюючи лікарем, В.І. Малышев підготував і в 1982 р. на засіданні спеціалізованої ради Другого Московського медичного інституту захистив кандидатську дисертацію. З 1986 р. В.І. Малышев призначений на посаду головного терапевта підрозділу окорони здоров'я Житомирського обласної онкомуру. Він був активним учасником ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, за що нагороджений орденом «Знак пошани». З 1991 р. працював заступником, потім міністром Міністерства супроводження здоров'я України, а з 1994 по 1997 рр. – заступником Голови фармацевтичного комітету МОЗ України. Великий обсяг організаторської роботи В.І. Малышев поєднував з активною науковою діяльністю і в 1996 р. йому було присуджено науковий ступінь доктора медицинських наук.

В.І. Малышев – один з фундаторів Державного фармацевтичного центру МОЗ України, де з 1997 р. завідував відділом клінічної апробації лікарських засобів, а з 1999 р. до останнього дня життя очолював відділ координації клінічних дослідженням Державного фармацевтичного центру МОЗ України.

Клінічна та педагогічна діяльність Володимира Івановича тісно пов'язана з кафедрою терапії та реаніматології Київської академії післядипломної освіти ім. П.Л. Шупика МОЗ України: з 1993 р. він – доцент, а з 2000 р. – професор кафедри. Володимир Малышев стояв у винотів становлення клінічних дослідень в Україні. За його безпосередньої участі та під особистим керівництвом розроблені та впроваджені в життя всі основоположні елементи системи клінічних досліджень та фармаконагляду в Україні.

Професор В.І. Малышев є автором понад 250 публікацій, в тому числі наукових, науково-методичних, а також автор 20 монографій та 2 настішків. В.І. Малышев – фундатор і не-змінний президент міжнародної громадської організації «Міжнародний фонд клінічних дослідень». За особистий внесок у розвиток клінічних дослідень, внесок до якості, безпеки та ефективності лікарських засобів у 2006 р.

В.І. Мальшеву присвоєно почесне звання «Заслужений лікар України». За своє яскраве і наскічне життя наткненою працею, ліцензією і чудовою ідеєю Володимир Іванович здобув велику повагу і любов від колег у всіх куточках нашої країни [10, с. 63-64].

Мишківська Галина Станіславівна (03.01.1961 р.) – завідувуча відділенням дитячої нефрології Вінницької клінічної лікарні, лікар вищої категорії. Народилася у с. Голубівці Ружинського району Житомирської області у сім'ї учителів – Станіслава Володимировича і Ольги Іванівни. Закінчила у 1977 р. Голубівську середню школу і вступила до Білінського медичного інституту ім. М.І. Пирогова на педіатричний факультет. По його закінченні, одержавши червоний диплом за відмінне навчання, почала працювати у Вінницькій клінічній лікарні ординатором, згодом – і протягом 15 наступних років – лікарем-педонатологом. В останні роки Г.С. Мышківська – завідувача відділенням дитячої нефрології цієї ж лікарні. 2004 р. закінчила школу Європейської асоціації дитячих нефрологів у Львові.

Галина Станіславівна Мышківська – автор наукових статей у фахових журналах «Педіатрія, акушерство і гінекологія», «Ліки України» та ін. За сумлінну працю і високий професіоналізм нагороджена Почесною Грамотою обласного управління охорони здоров'я Вінницької обласної державної адміністрації.

Чоловік Галини Станіславівни, Юрій Ярославович Гумінський – доктор медичних наук, професор кафедри нормальної анатомії Вінницького медичного університету ім. М.І. Пирогова. Їхні дочки, Ольга Юріївна, також медик, працює на кафедрі патологічної фізіології цього ж медичного закладу. Рідний брат Галини Станіславівни, Володимир Станіславович Мышківський – виконавчий директор благодійної організації «Лікарняна каса Житомирської області» [10, с. 68-69].

Мишківський Володимир Станіславович (04.02. 1952 р.) – виконавчий директор благодійної організації «Житомирська лікарняна каса». Народився у Києві. Батьки – Станіслав Володимирович і Ольга Іванівна тоді навчалися у Київ-

кому університеті ім. Т. Шевченка. По його закінченні, наважкі оселилися в с. Голубинці Ружинського району, працювали у місцевій школі: батько – директором, а мати – вчителькою. 1975 р. В. С. Мишківський закінчив Голубівську школу із золотою медаллю і вступив до Вінницького медичного інституту ім. М.І.Пирогова. По його закінченні в 1981 р. по 1990 р. працював у Ружинській центральній лікарні Житомирської області – спочатку лікарем-інтерном, а згодом – заступником головного лікаря з лікувальною роботою, заступником головного лікаря з організаційно-методичної роботи. У 1990 р. В.С. Мишківського було переведено на посаду головного лікаря Бердичівської центральної районної лікарні, де працював до 1999 р. Потім в 1999 р. по 2001 р. – заступником начальника обласного госпіталю ветеранів війни. З 2001 р. В.С. Мишківський – виконавчий директор «Житомирської лікарнії капіти».

Мас вищу кваліфікаційну категорію як лікар-терапевт і з організації управління охорону здоров'я. Неодноразово відрізнявся за сумлінну працю. Почесними Грамотами управління охорони здоров'я Житомирської обладміністрації. Нині займається проблемою впровадження принципів добровільного медичного страхування, на прикладі Житомирської лікарнії якщо запробуються елементи страхової медицини [10, с. 65-70].

Паніловський Сергій Борисович (1954 р.) – заступник головного лікаря Житомирської лікарні. Народився у с. Баламутівці (нині с. Заріччя) Ружинського району Житомирської області. У 1969 р. закінчив Зарічанську 4-річну школу і вступив до Біловерківського медичного училища. Згодом, після строкової військової служби, продовжив навчання у Вінницькому державному медичному інституті ім. Миколи Пирогова. По його закінченні в 1982 р. почав працювати завідувачем поліклінікою у с.мт. Висока Під Житомирського району. Під час його керівництва і за його ініціативи збудоване нове приміщення, устатковане сучасним медичним обладнанням. Нагороджений багатьма Почесними Грамотами, мас вишу кваліфікаційну категорію [10, с. 84].

Помиріану Антон Іванович (15.04.1942 р.) – завідувач інфекційним відділенням Ружинського територіального

медичного об'єднання, відмінник охорони здоров'я. Народився в селі Тарнавка Чернівецької області у багатодітній родині (8-ї у сім'ї). Закінчив міську школу і вступив до зоотехнічного технікуму у м. Кіцмані. По його закінченні з 1961 по 1964 рр. служив у збройних силах в Кому АРСР. Демобілізувавшись, вступив до Чернівецького медичного інституту. Закінчивши 1970 р. навчальний заклад, згодно з наприміннями, почав працювати у Ружинській центральній районній лікарні реабілітологом. Через три роки вже став заступником головного лікаря. А 1973 р. був призначений на посаду завідувача інфекційним підрозділом, де працює і нині. За сумлінну і високопрофесійну працю нагороджений Почесними Грамотами, а також значком «Відмінник охорони здоров'я» [10, с. 90].

Сергатюк Степан Іванович (06.02.1928 р.) – колишній головний лікар Попільянської районної лікарні, Заслужений лікар УРСР. Народився в селі Вторайце Ружинського району. У 1941 році Степан Іванович закінчив 8 класів. Як і багато його ровесників пішов хоріжку, гравя м'яча. Думав закінчити 10 класів і подітися у військове училище, та війна зупинила всі плани. Як і більшість, не встигла скликуються й сім'я Степана. Фашисти зніріли, наскрізь малюсь на катаржні роботи в Німеччину. Та індивід прямішо нацистам і у Вторайці. Все з перших днів був призваний в армію. Молодий солдат пройшов фронтовими дорогами до самої Німеччини. Закінчив війну достроково. Того дня, коли відмічав своє 20-річчя, був тяжко поранений. Після дового лікування повернуся додому інвалідом II групи. До фінічної праці не можна було приступити за станом здоров'я, тож перевізся в Київ, де вступив у фельдшерсько-акушерську школу, а в 1955 році закінчив медичний інститут за спеціальністю лікар-хірург. І пішли трудові будні. Лікар, головний лікар дільничної, затім – Попільянської районної лікарні.

Нагороджений орденом Вітчизняної війни I ступеня та «Знак Пашини», багатьма медалями. У 1974 році нагороджений значком «Відмінник охорони здоров'я СРСР». У 1980 році присвоєно звання Заслуженого лікаря УРСР. Нерідко навідується у ветеранську організацію, а своєм улюбленим заняттям вважає роботу бібліотекою [10, с. 98-99].

Стаковський Віталій Олександрович (03.11.1962 – 2013 р.) – зав. відділенням урології обласної клінічної лікарні ім. О. Гербаченського, лікар нашої категорії. Народився у Ружині Житомирської області. 1979 р. закінчив Ружинську середню школу. У 1980–1981 рр. проходив строкову військову службу. 1983 р. вступив до Київського інституту ім. О. Богомольця. Інтернатуру проходив у м. Житомир. 1989 р. згодно з розподілом почав працювати в Олевській лікарні. 1990 р. переведений на роботу у поліклініку міської лікарні № 1 м. Житомира. З 1992 р. В. О. Стаковський приєде в урологічному відділенні першої міської лікарні м. Житомира ординатором. 1993 р. переведений в обласну лікарню на посаду ординатора урологічного відділення. 2002 р. В.О. Стаковського призначено завідувачем цього відділення.

Віталій Олександрович захистив кандидатську спіртуру, є автором статей у фаховому журналі «Урологія», головна тема наукового дослідження – трансуретральна резекція пухлини простати та сечового міхура. В.О. Стаковський є і обласним урологом. Його дружина теж лікар – завідувачем сидекринології обласної клінічної лікарні. Рідний брат – Стаковський Едуард Олександрович теж висококваліфікований уролог працює у Києві. Останній період свого життя В.О. Стаковський працював у Києві [10, с. 101-102].

Стаковський Едуард Олександрович – доктор медичних наук, професор, заступник директора з наукової роботи Національного інституту раку (м. Київ), дійсний член Європейської Асоціації урологів. До 8 класу навчався у Ружинській середній школі. Закінчивши медичний інститут, одержав напрямлення у Київський міськвузорбіціл, працює у міській поліклініці урологом. 1983 р. переходить в інститут урології та нефрології на посаду молодшого наукового співробітника. Тут була чудова можливість довести до завершення своєї наукової розробки, початі ще в студентські роки, перевірити найкращий досвід лікування, накопичений в інституті урології та нефрології зароки його ініціатора. 1987 р. захищає кандидатську дисертацію, присвячену новим методам лікуванняadenоми передміхурової залози. А вже 1993 р. підбувся захист докторської дисертації під назвою «Діагностика та патогенетичне лікування обструктивного мегаур-

теру», в якій Е.О. Стаковський виклав свою класичну методику лікування захворювань сечовивідної системи.

По відношенню до наукової та лікарської діяльності Едуарда Олександровича москви часто вживати слово «перше». Він вперше в Україні почав робити операції методом ендоскопій, тобто, просто кажучи, «без ножа». Так як докідіу проведення подібних операцій в Україні абсолютно не було, прийшлось виробити свою методику, вчитися у зарубіжних колег. Загалом на сьогодні Е.О. Стаковським зроблено близько двох тисяч ендоскопічних операцій. Своїм досвідом він ділиться з нічесвійськими колегами, багато їздить по Україні, бере участь у конференціях українських урологів. В останній рік існування Радянського Союзу Едуард Олександрович і його колега з Москви вперше з радянських урологів (і, чибуть, медиків взагалі) були запрошенні на IX Європейський конгрес урологів в Амстердамі. Методика Е.О. Стаковського привернула увагу класів із-за кордону. Його запрошувають до Австрії, Німеччини, Бельгії, де він виступав з лекціями, проводив піказочні операції, сам перевіряв досвід іноземних урологів. Швидко росте авторитет Е.О. Стаковського у Європі. Він ділчі був головою європейських конгресів урологів у Берліні та Парижі, є членом Всеукраїнської спілки урологів [10, с. 102-103].

Табачук Людмила Петрівна (03.04.1937 р.). Народилася 3 квітня 1937 року в с.м.т. Ружин Житомирської області в сім'ї робітника і медичної сестри. Закінчила Ружинську середню школу в 1974 році із золотою медаллю. В тому ж році поступила в Київський медичний інститут на санітарно-гігієнічний факультет, який благополучно закінчила в 1980 році, і за напрацюванням почала працювати в медичному училищі м. Житомира.

Табачук Л.П. працює в Житомирському базовому медичному коледжі уже 26 років, піклується та спідеміоніє. Очолює предметну циклову комісію спеціальних дисциплін області. Викладач-методист вищої категорії, нагороджена грамотами міністерства охорони здоров'я України (2006 р.), обласного віділу охорони здоров'я, коледжу.

Викладач розробила навчальні програми з предмету «Підсумки з основами охорони здоров'я» (1985 р.), якіо користую-

валися всі медичні училища колишнього СРСР; з предмету «Епідеміологія» (2000 р.) для студентів інших медичних закладів України I-II рівня акредитації. Написала посібник з самостійної роботи студентів, виступала рецензентом і співавтором підручника «Епідеміологія з основами паразитології» під редакцією К.М. Синка (2001 р.). Л.П. Табачук публікувала статті в журналі «Медестримство в Україні», «Формування здорового способу життя в аспекті діяльності студентських наукових товариств» (2004 р.), в тижневій медичній газеті «Пульс».

Людмила Петрівна постійно підвищує якість та ефективність своєї роботи, використовує сучасні активні методи навчання, основані на вирішення соціально-орієнтованих і соціально-мечущих проблем, характерних для праці майбутнього медичного працівника [10, с. 103].

Ульяніч Тамара Владиславівна (20.06.1965 р.) – лікар першої категорії Чернігівського обласного центру радіаційного захисту. Народилася в Ружині у родині Владислава Цезаровича і Євгенії Михайлівни Туренських. По закінченні 8 класів Ружинської середньої школи вступила до Житомирського медичного училища, а потім стала студенткою Кіровського державного медичного інституту ім. О. Богомольця. Потім – два роки інтернатури у Чернігові, робота завідувачем донорської станції переливання крові. В 1995 р. закінчила курси ультразвукової діагностики. Нині працює лікарем, завідувачем УЗД Чернігівського обласного центру радіаційного захисту, є головною професійною колективу медпрацівників цього лікувального закладу. Неодноразово нагороджена грамотами управління охорони здоров'я Чернігівської обласнорадициїністрації. [10, с. 113].

Шевчук Ігор Макарович (22.11.1938 р.) – відмінник охорони здоров'я України. Народився у с. Малі Ніскірі у сім'ї педагогів: батько Макар Тихонович – директор Крилівської школи (у 1945-1949 рр.), мати – вчителька початкових класів. І.М. Шевчук закінчив 1955 р. Вторійщенську середню школу, а 1957 р. – училище водного транспорту. Направлений був на роботу у Красногорськ, працював механіком на вантажному судні, доводилося і спрямлюти плоти. 1964 р. вступив до Київського медичного інституту на стоматологіч-

ний факультет, по закінченні якого 1969 р. направлений у Ружин. Тут, у центральній районній лікарні працював дитичним стоматологом 40 років. У 1970-1980-х рр. був районним стоматологом (шеред І.М. Шевчуком – Пивовар Іван Костянтинович. – авт.). Відрізаний багатьма грамотами, а також високим званням відмінник фахової діяльності, яке йому було присвоєно 1981 р. [10, с. 120].

Ямковий Іван Талімович (13.05.1929 – 2001 рр.) – кандидат медичних наук, засновник реанімаційно-анестезіологічної служби на Житомирщині. Народився у с. Білілівка Ружинського району Житомирської області в сім'ї Талімона Івановича і Ганни Оникіївни. Батько І.Т. Ямкового був ветеринарним фельшером, в минулому – учасником Першої світової війни і за геройські та відвагу нагороджений чотири рази Хрестом святого Георгія, ставши таким чином почесним Георгіївським кавалером. 1938 р. Його було безпідставно репресовано, і мати Ганна Оникіївна залишилася сама з дрома маленькими дітьми (третю дитину родина втратила в голодному 1933 р.). Останнім проявленням батька було, коли його забирали експедиції, щоби мати дала освіту дітям. І як не було важко, але Ганна Оникіївна зробила все, щоби чеконати це прохання.

Іван Ямковий закінчив Білілівську школу і 1950 р. вступив до Львівського медичного інституту. Матеріальна скрута змушувала покинути навчання з роботою. Щоправда, працював І.Т. Ямковий у свою ж навчальному закладі – спочатку прещаратором, згодом – старшим лаборантом кафедри нормальний анатомії, топографічної анатомії та операційної хірургії, а в останній рік навчання – асистентом кафедри топографічної анатомії. Таке поєднання навчання і роботи за обраним фахом сприяло професійному зростанню І.Т. Ямкового.

1956 р. І.Т. Ямковий, після закінчення медінституту, розпочав лікарську діяльність хірургом-ординатором Ємельчицької районної лікарні Житомирської області. В березні 1957 р. Його було переведено в Житомирську обласну лікарню на посаду лікаря-анестезіолога і, за сумісництвом, ординатором хірургічного відділення.

11 березня 1965 р. І.Т. Ямковий першим із поколіннях практикуючих лікарів області захистив кандидатську дисертацію на тему «Комплексне лікування праця із застосуванням м'язових релаксантів та нейролігічних засобів». Наукову діяльність І.Т. Ямкового підтримував головний лікар областної лікарні О.Ф. Гербачевський, зокрема і у вихованні молодих вченіх – практикуючих лікарів. Результатом цього став захист чотирьох кандидатських дисертацій лікарями, яким допомагав І.Т. Ямковий.

1959 р. академік Академії медичних наук УРСР, директор Інституту серцево-судинної хірургії М.М. Амосов запросив І.Т. Ямкового читати курс лекцій з анестезіології в Київському Інституті урохієвальництва лікарів. І нещадково, адже Іван Таліньонович лісновував реанімаційно-анестезіологічну службу на Житомирщині, а обласна лікарня стала базою передового досліду в галузі анестезіології та реаніматології в Україні.

І.Т. Ямковий був ініціатором, одним з перших запроваджував прогресивні методи лікування, тому що постійно слідкував за публікаціями у вітчизняних і зарубіжних медичних виданнях. Він першим в обласній лікарні освоїв і успішно провів екстарпацию гортани, резекцію шлунка за методом Більрот I – Більрот II в модифікації Гофмейстера-Фінштерера, основа також судинний шов і багато інших оперативних інструментів.

З 1966 р. І.Т. Ямковий почав працювати у Житомирському педагогічному інституті ім. І. Франка на посаді керівника курсу цивільної оборони. 1968 р. І.Т. Ямковому було присвоєно вчене звання доцента. А 1977 р. він очолив щойно створену кафедру цивільної оборони. 1991 р. ця кафедра, незмінним завідувачем якої залишився І.Т. Ямковий, була перейменована у кафедру освіти медичних знань і захорони здоров'я дітини. Іван Таліньонович він дуже активну наукову діяльність: його статті публікувалися у фахових журналах «Вестник анестезиології», «Врачебное дело», «Вестник хірургії», «Клиническая хірургія», «Ортопедія, травматологія и протезування», «Кардиологія», брав участь у численних наукових конференціях, симпозіумах, з'їздах. Зо-

крема, виступав із допоніями на Європейському Конгресі анестезіологів у Берліні (1970 р.), на XI з'їзді хірургів в Одесі (1970 р.) на VI Міжнародному симпозіумі з анестезіології у Москві (1973 р.), на II з'їзді анестезіологів-реаніматологів у Дніпропетровську (1984 р.) і на V з'їзді у Ворошиловграді (1988 р.).

І.Т. Ямкоюк був також глибоким краснавцем, написав рід статей про історію обласної лікарні, книгу у співавторстві з С.П. Шербою і О.С. Кузьміченко до 220-річчя Житомирської міської лікарні. Літературою життя свого роду рідних односельців стала книга «Геноцид», у якій відбилася трагічна доля усього українського народу.

Найтомуна діяльність І.Т. Ямкоюка як лікаря, науковця, педагога відзначена багатьма нагородами — медаллю «За трудову доблесть», золотим «Відмінник охорони здоров'я СРСР», багатьма Почесними Грамотами. Він також став лауреатом обласної премії імені О. Ф. Горбачевського. А головна нагорода і відзнака самовідданої праці І.Т. Ямкоюка — це пам'ять про нього у серцях тисяч і тисяч людей, яким врятував життя, допоміг повернути недугу або захистити у справах юридичної сфери. Вірний супутником по життю була дружина Ісава Георгіївна, яка тривалий час очолювала каршологічну службу області. Вони разом виростили і виховали двох дочок, які продовжили лікарську династію Ямкоюх. Наталія Іванівна працює терапевтом у Луганську, а Ганна Іванівна — сімейний лікар поліклініки № 1 м. Житомира, за сумісництвом працювала викладачем кафедри основ медичних знань Житомирського університету ім. І.Франка [12, с. 129-131].

IV. ДОНОРСТВО. ПЕРЕЛИВАННЯ КРОВІ

Що в давнину люди відмітили за якості зникає втрати крої і загибелі як людей, так і тварин. Відтак прийшли до думки, що з метою порятунку потрібно отримати організм, який втратив багато крої, іншою крою. Так, Стародавні египтяни, коли йшли у військовий поїзд, гнали свічі старі. Крою цих тварин напакували воїнів, які внаслідок поранення втратили багато своєї крої. Такий наявний погляд на кровозаміщення Ісуса дає засади до того часу.

У середні віки, тоді коли популярно дотичні переконання, позбавлені наукового пояснення, перші кроки до зняття маски людського організму і процесів життєдіяльності людського організму зустрічали опір та покарання інквізиторів. Тільки на початку XVII століття наукові погляди пробивають шлях до сприйняття їх суспільством. 1628 р. англійський учений Вільям Горней підкрив закон кровообігу і це відкривло можливість зробити анатомічно-фізіологічне обґрунтування переливання крої.

Методика переливання крої спочатку апробувалася на тваринах. 1666 р. англійський анатом і фізіолог Річард Понер здійснив переливання крої від однієї собачки до іншої. Він також пропів перші досліди внутрішньовенного вливання хірургічних розчинів.

Перше переливання крої від тварини (животини) до людини зробив французький лікар Ж. Дені, професор медицини, філософії і математики (у той час учени мали синекліндичні знання у різних сферах). Але такі медичні експерименти важко зробували певнім чином. Протягом останньої третини XVII століття

Апарат Баландана

було виконано загалом близько двох десятків переливань крові в Англії, Італії, Німеччині, Франції.

На початку XIX століття англійський учений Джеймс Бланчелл, професор фізіології та акушерства, сконструував спеціальний апарат для переливання крові, який вперше використали 1819 р. Невдовзі цей апарат почали застосовувати у медичній практиці. 1825 р. Дж. Бланчелл успішно перелив кров пероділі, яка помирала від кровотріту. У якості донорів учений започаткав родичів хворих пацієнтів, а також колег-лікарів. Набутий досвід дозволив прийти до висновку, що необхідно підбирати кров пацієнту, бо пакету не можна сприймати хворим з позитивною реакцією.

Одним із пionерів переливання крові був уродженець Волинської губернії, поєдор медицини Іполит Коржевенський (1827, Кременець – 1879). 1830 р. професор С. Хиггінсцій видав наукову працю, присвячену проблемі переливання крові, а наступним науковим дослідженням стала книга А.М. Філомафітського «Трактат о переливании крови как единственном способе во многих случаях спасения угасающей жизни». Микола Пирогов теж позитивно оцінював застосування цього способу поритунку хворих і поранених. Його учень і послідовник С. Коломійцін у польових умовах здійснював переливання крові під час сербсько-турецької війни 1876 року.

1901 р. австрійський фейлер Карл Ландштейнер вперше встановив поділ людей за групою крові, що дало можливість підбирати сумісну.

У радянський час працівником лісості переливання крові був Григорій Писемський (1862-1937), один із організаторів перших колгоспних пологових будинків в Україні (перший такий будинок було відкрито саме у нас на Житомирщині – у селі Сербо-Слобідка Смільчинського району – М.Г.).

1930 року у Харкові розпочала свою діяльність Український інститут переливання крові (продовжив з 1934 р. – у Києві). У наступні роки створюється мережа станцій переливання крові. 1938 р. така станція, як філія Київського інституту переливання крові, була відкрита і в Житомирі.

Мала різни приміщення у різний час. З 1944 року – по вулиці Пушкінській, з 1956 по 1998 за адресою: вул. Щорса, 28, а потім і донині – по вул. Кибалчича, 16. Першим керівником був Д. Пивоваров. Першим, хто започував метод перевивання крові на Житомирщині став Д. Чутаєвський, М. Мікульський.

В даний час у Житомирському обласному центрі крові – 129 працівників, а у шістнадцятих йому філіях ще 41 – Новоград-Волинській і 16 – у Коростенській. Структурними підрозділами є:

- 1) Відділ організації і трансфузіологічної допомоги.
- 2) Відділ комплектування донорських загірів.
- 3) Відділ заготівлі крові та її компонентів.
- 4) Клініко-бактеріологічна лабораторія.
- 5) Імунологічна лабораторія.
- 6) Відділ виготовництва препаратів крові.
- 7) Відділ лабораторій діагностики СНІДу та інших інфекцій.
- 8) Відділ фінансово-економічної служби.
- 9) Відділ матеріально-технічного забезпечення.

Очолює центр крові Анатолій Чутрієв.

Щороку Житомирський обласний центр крові і його філії приймають близько 14 тисяч донорів. Понад дні тисячі донорів мають почесні звання. Нині щороку звання «Почесний донор крові України» одержують сотні людей благородного вчинку. З червня 2015 р., зокрема, це звання було присвоєно 8-м донорам Житомирщини, серед них житомирянин – Нечипоруку Сергію Миколайовичу і Коштіній Оксані Автоніївні. Саме завдяки їм та іншим донорам було врятувано тисячі життів наших мешканців Житомирщини.

У. АКУШЕРСТВО НА ЖИТОМИРИЩІ

... І певні професії присвячені
До яких п'яти матерів,
Коли можна - все зробити
У рукатах на руках.

Попередницями сучасних акушерок були баби-помітухи. Серед традиційних народних свят українців був День баби або День Бабинії кащи, який відзначався в січні. У цей день до хати помітухи приходили діти, їх батьки і приносили подарунки, а помітухи наважем частували їх кашею (ци страва у народній традиції символізувала благетство, достаток), бажаночкої Ты здоров'я і добробуту. У цей день діти відвідували з помітунками і хрещеними батьків. Тобто і помітухи, і хрещені батьки були рівні за значенням і освяченням.

Безперечно, баби-помітухи мали певні медичні знання і намагалися доповнюватися правилами та санітарією під час прийняття пологів, дезінфікувати горілкою руки, інж. яком перерізати пупінну. Але відзначається і до народної магії: роз'яснювали усі зустрічі на речах у хаті, програмуючи також чином легкі пологи. У кожній помітухи була ікона, на якій вона перерізала пупіншу (така ікона зберігається у Музей народної ікони у Радомишльському замку). Баба-помітуха пригнуда передати свої знання комусь із молодшої родині – доньці, онучці. Безперечно, Й знання з народної традиційної медицини ребили потім на професійну орієнтацію її нащадків. Показовим прикладом є бажання стати лікарем доньки баби-помітухи, матері Петра Степановича Руска, а також його особистий професійний вибір. Тепер він – доктор медичних наук, один із кращих лікарів-практиків в Україні, продовжує родинної традиції медичної допомоги людям.

Тільки на межі XVIII-XIX століть з'являються спеціалісти з прийняття пологів, які одержали спеціальну медичну освіту. І це були чоловіки, адже вища освіта для жінок тоді ще законодавчично не була доступна.

На Житомирщині одним з перших фахових акушерів був Франц Вчелько, медико-хірург, колезький асессор. Про це ми дізнаємося із «Российского медицинского списка на 1825 рік».

Однажды якушерка и ее изысканные бабочки, проносящие въ
городъ Шкотомъ.

ФАМИЛИЯ, ИМЯ и ОТЧЕСТВО.	Местонахождение.
Шишкинъ, Никита Николаевичъ (одинъ изъ редкихъ гравюры)	Северинъ 1-й пер., 3.
Павловичъ, Зина Григорьевна	Б.-Бородинская, 121.
Борисова, Роза Семеновна	Томъ, 49.
Лебедева, Рейна Евгеньевна	Курачевъ 1-й пер., 2.
Фитинская, Аниза Михайловна	Б.-Бородинская, 49.
Розанова, Елизавета Николаевна	Хлебникъ, 3.
Петренъ-Балабуръ, Евстигній Моисеевичъ	Киевская, 9.
Губанова, Фаня Рафаиловна	Курачевъ 1-й пер., 6.
Ребенокъ, Шамиль Евгеньевичъ	Шевченко 1-й пер., 11.
Цыбулькина, Пелагея Васильевна	Киевская, 57.
Радионова, Лена Евгеньевна	Томъ, 22.
Пальчик-Крайская, Анна Лазаревна	Шишкинъ, 1.
Трушинская, Людмила Николаевна	Московская, 29.
Эльфрида, Роза Степановна	Шишкинъ, 29.
Романова, Чарльз Германовъ	Нидерландская, 29.
Вильямсъ, Вестон Юджинъ	Улица 1912 г., 16.
Гендрикъ, Клауди Норбертъ	Б.-Бородинская, 15.
Шнейдеръ, Розалия Родольфовна	Киевская, 44.
Неструева, Диана Норбертъ	Московская, 13.
Богор, Роза Норбертъ	Ул. 1912 г., д. Богор.
Крекслитъ, Рафаэль Симоновъ	Киевская, 4.
Задигашвили, Руслан Задигашвили	Томъ, 10.
Гавришъ, Геннадий Николаевичъ	Ул. 1912 г., д. Шишкинъ.
Константиновская, Оксана Леонтьевна	Томъ.
Голубъ, Хана Бенедиктова	Спартаковская, 3.
Симонянъ, Розалия Николаевна	Театральная, 4.
Балансъ, Розалия Исаковна	Томъ.
Гуревичъ, Евгения Романовна	Подольская пер., 9.
Гориньгитъ, Розалия Исааковна	Б.-Бородинская, 26.
Борисъ, Сара Абрамовна	Печниковская, 1.
Бутузова, Надежда Васильевна	Сиреневая, 2, Стасова.
Бойтина, Лена Борисовна	Б.-Бородинская, 41.
Суход, Руслан Аароновичъ	М.-Польская, 10.
Кука, Сура Германовна	г. Аргентина, 12.
Спартаковская, Елена Константиновна	Московская, 9.
Владимирская, Мария Борисовна	Томъ, 41.
Захарова, Аниза Захаровна	М.-Петрбургская, 29.
Перельманъ, Ирина Исааковна	Томъ, 10.
Фельдшерская, Лена Шеннонова	Томъ, 21.

Спеціалізація «акушерство» з'являється на медичних філіях університетів з відкритими кафедр жіночих хвороб та гінекологічних клінік наприкінці XIX століття. Тому фахове медичне допомогу породілля були забезпеченні тільки у великих губернських містах. У 1880-х роках саме у таких центрах виникають перші наркози товариства лікарів жіночих хвороб і акушерські школи. На жаль, Житомир до числа цих міст не належав. У нашому місті, як можемо дізнатися із «Пам'ятної книжки Волинської губернії за 1914 рік», надавали допомогу породіллям (див. таблицю на стор. 66).

У перші роки радянської влади допомогу породіллям надавали у пологових підділеннях районних лікарень або у сільських фельшерсько-акушерських пунктах. У 1930-х роках починають відкриватися колгоспні пологові будинки. Перший на весь колишній СРСР було відкрито 1933 р. у селі Сербо-Слобідка Смільчанського району. Першими медичними працівницями стали у ньому Марія Максимівна Кулик і Федора Іванівна Радчук.

Допомога породіллям другої половини ХХ століття поєднана з такими іменами, як професійний гінеколог на Житомирщині Г.Ф. Паша (1950-1960-ті рр.), О.Ф. Зубенко, О.В. Зайчук, Л.М. Карутішина, С.А. Колосовська, Л.В. Соргієнко, Ю.Ю. Стельмаха (друга половина 1960-х – 1980-ті рр.), С.П. Кошева, В.В. Шеворськ, Ю.А. Каченок, Л.С. Тешлова (1980-1990-ті рр.), а лінії предважують тримати рівень професійності і видотворливості В.В. Дяченко, Н.В. Парік, Л.С. Тешлова, Н.В. Галкіна, В.Б. Груба, В.А. Сергійчук та молоді спеціалісти.

Станом на травень 2014 року у Житомирській області допомогу породіллям надавали 280 лікарів акушерів-гінекологів і 936 акушерок. За 2013 рік в області відбулося 15203 пологи, народилося 15305 живих дітей.

Ключовим закладом видання медичної допомоги породіллям на Житомирщині і одним із найважливіших в Україні є Житомирський обласний перинатальний центр, створений у рамках реалізації національного проекту «Нове життя». Це спеціалізований лікувально-профілактичний заклад

ІІІ рівні видання акушерсько-гінекологічної і неонатологічної допомоги жінкам з порушенням репродуктивного здоров'я, вагітним із нормальним і ускладненим перебігом вагітності, породили та новонародженим в м. Житомира та Житомирській області. Тут медичну допомогу надають 84 лікарі і 158 середніх медичних працівників. 90 відсотків лікарів Центру мають вищу і першу кваліфікаційну категорії. Очолює колектив обласного перинатального центру Вайсберг Юрій Русланович, Заслужений лікар України, нагороджений орденом «За заслуги» ІІІ ступеня.

З листопада 2004 року у Центрі реалізується міжнародний проект «Здоров'я матері та дитини» за підтримки Агенції з міжнародного розвитку США і згідно рекомендацій Всесвітньої організації охорони здоров'я. У 2005 році Міністерство охорони здоров'я України визнаво Житомирський обласний перинатальний центр безсомні зразком із управлінням перинатальних технологій в Україні.

Спільнотим професійним рівнем медичного персоналу стало те, що у порівнянні з 2004 р. задовільність новонародження зменшилась утрічі, а наявна смертність – майже удвічі. Це при тому, що спеціалісти Центру беруться за найскладніші випадки, виховують новонароджених дітей з дуже малою вагою. Велика заслуга у цьому – завідувачка відділенням реанімації новонароджених Сергія Лапеняга та його колег.

Житомирський обласний перинатальний центр у вересні 2014 р. став першим, де було започатковано інноваційно-тренінгову програму для навчання лікарів-гінекологів за курсом «Допомога у випадку післяшлодового кровотечі», розроблену ученими Гарвардського університету. Проводити тренінг приїхали провідні спеціалісти Гарвардської медичної школи, доктор медичних наук Сьюзанна Ербер і її колега Мелоді Еккардт. Житомирські медики були учасниками й інших програм, зокрема, україно-швейцарської программи «Здоров'я матері та дитини». У якості експерта і розробника «Шоденника перебування дитини у ВІТН» брав участь завідувач ВІТН Житомирської обласної дитячої клінічної лікарні Т.М. Климишин. Ця программа ґрунтується на міжнародному підрозділі «безпечна вагітність та пологи».

VI. ЛІКУВАЛЬНІ ЗАКЛАДИ ДЛЯ ДІТЕЙ

Перші відомості про надання організованої медичної допомоги дітям у нашому краї датуються 1776 роком. Тоді у Житомирі при жіночому монастирі шароток ордена святого Вінсента, у відкритому ним шпиталі було відкрито і для дітей-сиріт, притулок для їхнього постійного перебування і медичного догляду.

При Житомирській (Волинській) губернській лікарні з 1840 року також почав діяти дитячий притулок. Лікарі обох відділень, хірургічного і терапевтичного, безоплатно надавали дітям медичну допомогу, заїснували регулярний медичний догляд. Згідно звіту за 1868 р. відрізок прописаних у лікарні дітей серед загальної кількості хворих становив 7,5%.

1914 року на базі цього дитячого притулку при губернській лікарні було відкрито відділення для лікування дітей терапевтичного профілю захворювання. У побутовому монастирі це відділення називали дитячою лікарнею. Значна роль у відкритті й належить Л.В. Семеновій, випускниці Петербурзького жіночого медінституту, яка стала першим педіатром у Волинській губернії. Цікавим фактом є та, що вона була племінницею відомого дослідника-мандрівника П.П. Семенова-Тішинського.

Супочасно з відкриттям дитячого відділення при губернській лікарні з ініціативи й завідувачкої, Курманович Олени Михайлівни, почали діяти дитячі кісла, молочна кухня «Країна молока» і консультаційний пункт для матері та дитини, де проводилося обов'язкове медичне обстеження дітей віком до трьох років. Ці заходи дали позитивний результат: смертність серед дітей віком до 1 року, які народилися в лікарні, знизилася удвічі. У той же час у сільській місцевості рівень дитячої смертності, особливо у віці до 3 років, залишався дуже високим. Одне те, що половина померлих у кожному селі – діти до 5 років, іригає узму і душу.

Волинська губернська лікарня організувала і координувала надання медичної допомоги дітям у повітових лікарнях та поодиноких сільських амбулаторіях.

Зі встановленням радянської влади формувалася нова система охорони здоров'я, у якій важливі місце зайняв

Охматдит — організація з проблем материнства і дитинства. В установчому з'їзді Охматдиту брала участь згадувана вище Л.В. Семенова, яка і очолила Охматдит Волинської губернії. Тоді уже було окреме призначення дитячої лікарні, яке знаходилося у Житомирі по вулиці Басирній. 1924 р. у Житомирі почала діяти перша дитяча поліклініка, де маленьких пацієнтів приймали лікарі антропометричного, педіатричного, офтальмологічного, вушного, дерматологічного і зубного кабінетів. Станціонар дитячої поліклініки знаходився на території «Первої Соціальної бальніці» (колишні губернські лікарні).

Першим завідувачем Житомирської дитячої поліклініки був Я.І. Гринштейн, який організував чотири загони медичних сестер, котрі проводили профілактичні щеплення дітей, відкрив кабінет санітарно-санітарної роботи. окрім поліклініки, дитячі лікарні підпорядковувалися: дитячі консультації, три мазочні кухні, дитячі ясла і будинок дітів. Дитяча лікарня надавала допомогу як дітям міста Житомира, так і усій Житомирщині, незважаючи на те, що тут були при районних лікарнях свій дитячі відділення.

Налагоджувалася і робота з оздоровлення дітей шоліта у пionерських таборах (наприкінці 1920-х рр. їх було уже близько десятка). На початку 1930-х рр. наслідок голодного вигнання селя, з міста поратуванку перідко батьків, днідешні до маточі, підкінчі виснаження голodom дітей до державних установ і закладів, а заіти їх передавали до дитячої лікарні. Часто діти могли насамти тільки своє ім'я, а прізвище — ні. Тому лікарі і медсестри у такому випадку самі давали прізвища дітям, наприклад, Вокзальний (бо знайдений на вокзалі), Понеділковий і т.д. Медичний персонал допомагав таким дітям і продуктами, принесеними з дому.

1937 року було завершене будівництво нового терапевтичного корпусу дитячої лікарні. На той час очолював дитячу лікарню і підвідомчі їй дитячі медичні заклади Житомира Дубровський Мирк Барнасевич, епендіміст із дитячих інфекційних хвороб. Починаючи з 1936 р. він очолював також наукове товариство дитячих лікарів, члени якого впроваджували у лікарську практику розробки науковців-медиків, самі ставали почитателями у своїй галузі.

Дитяча лікарня мала окремі профільні відділення, у яких працювали відомі не тільки на усю Житомирщину, а й усю УРСР лікарі – лор Б.Е. Спивак, скуліст С.М. Тер-Арутюнян, хірург Е.А. Байтман та ін..

У почитавшій період німецько-радянської війни на базі дитячої лікарні було розташовано евакогоспіталь. Після завершення війни лікарня підсумила свою діяльність і нико незуваля я надалі функції обласного медичного закладу для лікування дітей, запишаючись поки що на території «Первої Советської больниці». Але недовго одержала окреме приміщення, яке стояло на місці, де зараз знаходиться будівля кінотеатру «Жовтень». Так як приміщення було невелике і не відповідало потребам і можливостям того часу, дитяча лікарня перемістилась у іншу будівлю – в приміщення колишньої офтальмологічної лікарні по вул. Монастирській, 2 (теперішній адрес – вул. Шевченка, 2), за якоюши перший поверх. На другому поверсі знаходилася станція переливання крові.

Ця будівля має цікаву історію. Тут з 1912 року діяла офтальмологічна лікарня, побудована на кошти князя В.В. Валкенського і його сестри, графині Н.В. Толстой. Тут працював уже тоді знаний офтальмолог С.М. Тер-Арутюнян.

У першій повоєнні роки дитячу лікарню очолював М.Б. Дубровський, а після його – Е.Е. Розенфельд, Коневська, О.Б. Степанська, С.Л. Іаксон. Про Сару Лазарину Іаксон відомо, що вона була одна з кращих серед вітчизняних вчительок у лікуванні інфекцій.

Житомирська міська дитяча поліклініка, яка знаходилася за адресою вул. К. Маркса, 40 (там нині станція швидкої допомоги), отримала прийом дітей 16 лютого 1944 р. Штат поліклініки налічував 13 лікарів: головний лікар, 5 лікарів-педіатрів (для обслуговування 5-ти педіатричних дільниць), 4 лікарі, які забезпечували медичний огляд школярів і дошкільнят, та 3 лікарі-музикопрофільніх спеціальностей. При поліклініці піклала дитяча консультація, якою завідувала лікар А.Г. Дергильська. 1948 р. відбулася об'єднання дитячої поліклініки, дитячої консультації і стаціонарної лікарні у один зиґнад – Житомирську дитячу лікарні.

У подальшому (з 1955 р. по 1960 р.) заклад очолювала Т.Ф. Лаврентьєва. Це був новий етап якісного зростання

професійного рівня педіатрів Житомира і області. Аж до 1955 року відновило свою діяльність наукове товариство педіатрів, члени якого співпрацювали з провідними науковими освітами галузі, зокрема з професорсько-викладацьким складом кафедри педіатрії Київського медичного інституту на чолі з членом-кореспондентом Академії Наук УРСР, професором Ходол Оленою Михайлівною. Житомирське наукове товариство лікарів у 1955-1959 рр. очолювало М.Б. Дубровський, а потім з 1959 по 1979 рр. — Т.Ф. Лаврентьєва.

1953 р. дитяча лікарня зайняла 1 другий поверх будівлі, щоє стисні переливання крої перевели в інше приміщення. У цей час у лікарні працювали досвідчені спеціалісти — начмед Левкович Катерина Іванівна, завідувачі відділення Постникова Зінаїда Володимирівна, Гришко Євгенія Данилюка.

На початку 1960-х рр. у Житомирі діяло дві дитичі поліклініки — перша, яка з 1961 р. займала будівлю по вул. К. Маркаса (тепер вул. В. Бердичівська), 33 і друга — по вул. К. Лібенецького (тепер вул. Переяслав), Клінік 1-ї Житомирської дитячої поліклініки очолювала понад 10 років Левіт Ольга Царівна. Ще довший час — 46 років — працювала тут старшою медичною сестрою Янішевська Антоніна Миколаївна. Завідувачем 2-ї дитичої поліклініки у 1960-х — на початку 1970-х рр. була Альмеріна Марія Мойсеївна.

Сучасні досвідчені педіатри Житомира згадують своїх колег 1950-1960-х рр., винакожи багатьох з них своїми наставниками, зокрема лікарів Р. Заларченко, Т. Петренко, Г. Гончар, праця яких була відзначена званням Відмінника охорони здоров'я.

1975 року було закінчено будівництво нового дікуванального корпусу дитичої лікарні, почали діяти окремі відділення: гастроenterологічне, завідувачем якого стала Т.Т. Петренко, кардіорентгенологічне (зап. — О.В. Бовдунівська), лор-відділення (зап. — Є.І. Вишневський), відділення респіраторних захворювань (зап. — А.Б. Кармазіна), а начмедом — А. Кузнецова.

1977 року лікарі почали прийом пацієнтів у новому, шайко будованому, приміщенні дитячої поліклініки. Її голо-

шним лікарем став Ю.Я. Галінський, праця якого була відзначена присвоєнням звання Заслуженого лікаря України. У подальшому колектив поліклініки очолювали К.І. Богачук, В.О. Порокинської, О.Т. Перун, В.М. Лісовська.

З 1979 року очолює місцеву дитячу лікарню головний лікар В.Й. Башкір.

1985 року було введено в дію нову будівлю дитячої поліклініки по вулчині І-го Травня, 23. І подальше функціонування пов'язане з іменами справжніх професіоналів своєї справи О.В. Борецької, О.К. Бикова, М.П. Довгаль, Р.А. Лисиченко, Р.Б. Матвіїнко, К.Д. Нарусна, М.В. Тихий.

У цей час нове приміщення одержала і Богунська дитяча поліклініка, перевезши зі старої та тісної будівлі на вул. Перемоги у нову будівлю по проспекту Миру, 11, зайнявши перший поверх житлового будинку. Очолювали колектив цієї поліклініки Г.І. Губченко, а за тим – В.Б. Галайба.

У районах Житомирщини також працювали і працують досвідчені та висококваліфіковані педіатри, як для прикладу, Тетяна Самбіюк у Попільнянському, Софія Галте у Романівському районах та інші, які об'єднані у товариство лікарів-педіатрів Житомирської області на чолі з Шенчепчикою Тетяною Вікторівною. А головним педіатром нашої області є Лебедєв Юрій Дмитрович.

VII. ЖИТОМИРСЬКОМУ ВІЙСЬКОВОМУ ГОСПІТАЛЮ – ДВА СТОЛІТНЯ

Історія цього лікувального закладу бере початок від 22 лютого 1813 року, коли у губернському місті Житомирі почав діяти Волинський тимчасовий військовий госпіталь. Одним із перших, відомих нам медиків, які тут працювали, були Франц Бельгеміч (у 1813–1815 рр.), а також Квятковський Іван Федорович (у 1815–початку 1816 р.). З 1821 р. головним лікарем госпіталю був Баранович Степан Прокопович, теж, як і Квятковський І.Ф., дворянського походження.

1829 р. госпіталь було на певний час закрито (з невідомих автору причин). 1831 р. його роботу відновлено – він одержав статус міського військового госпіталю, розрахованого на 300 ліжок. У 1856–1857 рр. у госпіталі працював доктор медичних наук Гречаків Юліан Павлович. З 1870 року тут надавав медичну допомогу молодший ординатор Більшовєч Дмитро Іванович (1866 року по документах він уже – старший сріблярствор).

З 1874 р. головним лікарем госпіталю став Карпович Йосиф Юліанович, доктор медичних наук, керував лікувальними складами до кінця 1880-х років.

1886 року госпіталь було реорганізовано у місцевий лікаріт, розрахований на перебування тут стаціонарно 300 пацієнтів.

У 1905–1906 рр. під час російсько-японської війни позаду перейменували у госпіталь, збільшивши можливості надання медичної допомоги 600 стаціонарним пацієнтам. 1914 року у зв'язку з початком Первої світової війни госпіталь розширино до однієї тисячі військово-місів.

Житомирський військовий госпіталь

У роки радянської влади медичний склад зберігав свою функціональне призначення і називався Житомирським гарнізонним військовим госпіталем.

З початком німецько-радянської війни, у перших числах липня 1941 року, госпіталь евакували до міста Чкалов, де він перебував до серпня 1943 року, належчи по складу Південно-Уральського військового округу. З липня 1943 р. по лютий 1944 р. госпіталь діяв у Воронежі, підпорядковуючись командуванню Воронезького фронту.

У лютому 1944 р. госпіталь повернуся до Житомира з усім особовим складом і медстаткуванням.

14 лютого 1961 р. госпіталь присвоєно умовне найменування «Військова частина 33182», яка обслуговувала гарнізон Прикарпатського військового округу. 1975 р. колектив госпітalu був нагороджений орденом «Червоної Зірки». З 1988 р. госпіталь розрахований на 400 ліжко-місць для стаціонарних пацієнтів.

19 січня 1992 р. особовий склад військовослужбовців госпітalu прийняв Присягу на вірність народу України. 1 жовтня 1997 р. госпіталь переведено до складу Північного оперативного командування. З 1 липня 1998 р. запропоновано нове умовне найменування госпітalu «Військова частина А1065».

1 травня 2005 року госпіталь переведено до складу Військово-медичного департаменту Міністерства оборони України. А з 1 липня 2007 року госпіталь підпорядковується військово-медичному клінічному центру Центрального регіону у м. Вінниця. Регуля, госпіталь обслуговує велику кількість військових частин, що дислокуються на території Житомирщини, Вінниччини та Хмельниччини. Загальна кількість забезпечуваного контингенту у межах відповідності цієї військово-медичної установи сягає мало не тридцяти тисяч чоловік.

Не так давно госпіталь перейшов на нові умови надання медичної допомоги за територіальним принципом. Особливо це стосується амбулаторно-поліклінічного обслуговування. Розроблена система амбулаторно-поліклінічних дільниць реформа обслуговування. Так, кількість відвідувань поліклініки за 2012-й рік становила 43350.

Велику роботу проводять співпрацісти госпіталю із лікування та проведення диспансеризації і повернення в стрій військовослужбовців Збройних Сил. В середньому, за рік у госпіталі лікується близько 6 тисяч хворих, з яких 80,4% складають військовослужбовці.

На сучасному етапі в госпіталі впроваджені та застосовуються сучасні методи лікування та оперативних втручань. На базі хірургичного відділення – це косметичні операції, а також проведення геморoidектомії класичним методом та з застосуванням «единої» в області сучасної, практично безболісної технології ТНР (трансанальна геморoidalна дезртерізація). У гатуз малопівденної хірургії сучасними є такі оперативні втручання, як лінтароскопічне виділення жовчного міхура, лінтароскопічні гінекологічні операції, лінтароскопічне лікування приж перелінкою черевної стінки, а також лазерне виділення ангіом та папілом. Офтальмологи госпіталю успішно виконують хірургичне лікування глуком, катаракт, операції на поясах та передньому підрізку ока. На базі травматологічного відділення проводиться артроскопія (діагностична та оперативна) при травмах та захворюваннях суглобів, ендопротезування кульшового та колінного суглобів, а сучасні методи металоостеосинтезу дозволяють лікувати пашінгів при перепомахах кісток будь-якої складності за європейськими стандартами.

На сьогодні госпітель достатньою мірою обладнаний лікувальним та діагностичним обладнанням, що дає змогу звести лікувально-діагностичний процес на високому рівні.

– Незважаючи на те, що відновлення лікувально-діагностичної бази за сучасну етапі проводиться в недостатньому обсязі, рівень надання медичної допомоги залишається достатньо високим, – відмічає полковник медичної служби Олександр Серебряков. – Лікарі-хірургами проводяться складні оперативні втручання. Безперебійно працює система надання неіндивідуальної медичної допомоги в регіоні обслуговування з подальшою евакуацією до себе. Добре організовано і проводиться лікування соматичних хворих у відділеннях терапевтичного профілю [13].

У період воєнних дій на сході України майже 30 медичних працівників госпіталю надали допомогу нашим бой-

цим. За рік було провідено близько 20 ротмій, під час яких 1 працівник пробув у пології понад місяць (Хімич Григорій Іванович, подій), троє сім діб знаходиться в оточенні військ бойовиків-терористів (лікар медичної служби підполковник Вигнівський В'ячеслав Анатолійович; медичні сестри-контралінери: старший сержант Комішова Світлана Геннадіївна і Акрачук Леся Олександрівна).

У самому нівському госпіталі проходили лікування уже понад дві тисячі наших бійців.

За довгу історію госпіталю тут працювало і продовжують працювати багато талановитих медиків. Одним із найдосвідченіших ветеранів нівської медицини не тільки на Житомирщині, а й в Україні є Боржевський Василь Олексійович, стаж роботи якого – понад 55 років.

VIII. САНАТОРНЕ ЛІКУВАННЯ

У XIX столітті в передових країнах світу приступили до здійснення інших напрямків медичної допомоги, а саме турбота про тих, хто мав ослаблене здоров'я унаслідок перенесеної важкої хвороби, надмірної чи шкідливої праці, недостатнього харчування, малокріві, запотухи, сухоти, а також дів дітей. Для таких категорій осіб почали створювати санаторії. У першу чергу – для хворих на сухоти. Перший такий санаторій було відкрито 1841 р. у Англії. Як наслідок – смертність у Англії під сухот зменшилася серед чоловіків на 34% і на 40% – серед жінок.

Наприкінці XIX ст. санаторій для хворих на сухоти почав діяти у Ялті при общині Червоного Хреста.

Для дітей, які мали ослаблене здоров'я, засновувалися так звані дитячі колонії, як правило, за містом у мальованій місцевості. Першій з них – у Австрії (1880 р.), Франції (1883 р.). На українських землях юдейські заклади називалися по-різному: дитяча літня колонія, школинка дача, літня санітарна станція, літній пристрілок для хворих дітей. Перші два були призначені для одороження ослаблених дітей, а інші два типи – для лікування хронічно хворих дітей, котрі потребували спеціальної медичної і профілактичної допомоги з покращенням харчуванням.

Найбільша кількість в Україні літніх і лікувальних колоній діяла наприкінці XIX століття в Одесі. Засновані вони були з ініціативи і на кошти членів Одеського товариства онків із хворими дітьми, Одеського товариства сприяння фізичному вихованню дітей, а з 1901 р. до цього спріяння прилучився щойно створене Товариство санітарних колоній, з 1902 р. – Одеське доброчинне товариство при римо-католицькій церкві, з 1904 р. – Одеське дамське спілкування про бідних і хворих дітей [14, с. 27].

У нашому краї спілкування хнерини і ослаблених дітей – члени Житомирського комітету Товариства Червоного Хреста на чолі з дружиною тодішнього Волинського губернатора, генерал-ад'ютанта Ф.Ф. Трепова – Є.С. Треповою. Сама жона пінила ініціативу заснувати дитячий санаторій.

Її родичка, графиня Аннастасія Нірод покертувала частину своєї землі на березі Тетерева у сосновому лісі. І 1897 р. тут, на околиці Житомира було відкрито дитячий санаторій, який мав два корпуси для розміщення 50 хворих і 50 дівчаток. Члени Житомирського комітету Червоного Хреста зібрали майже 14 тис. руб. покертувань [15, с. 82]. У перший рік цей дитячий лікувальний заклад ліз протягом 75 днів і потребувало в ньому 105 дітей (26 учнів гімназії, 40 учнів школ, 18 школярів сиротського будинку і 21 дитина з різних притулків [5, с. 83]. У подальшому, особливо у період економічної кризи 1904-1905 рр., гострою проблемою була нестача коштів для утримання дітей у санаторії, тому Волинське земство виділяло 2000 руб. субсидії на рік [16, с. 22].

У той час особливо гострою проблемою було подолання хвороби на сухоти (туберкульоз). З цією метою 1914 р. Житомирський губернський підділ Всеросійської Ліги боротьби з туберкульозом ініціював відкриття тубсанаторію. Матеріальну підтримку літій спрівідала книжна А.В. Шаховська. Знайденіся заклад біля кутюра Нови Руди на околиці Житомира. Книжка А.В. Шаховська продовжується і надалі опікується тубсанаторієм. З її ініціативи 23 квітня 1915 р. було проведено благодійний захід – День білої квітки, на якому збирало покертування на підтримку діяльності Ліги боротьби з туберкульозом і зокрема на утримання хворих Житомирського тубсанаторію, де проводили постійно лікування до 80 пацієнтів.

Зі встановленням радянської влади було успадковано матеріальну базу санаторійних закладів, а також практику організації літніх одорожних таборів для дітей. Головним лікарем Житомирського тубсанаторію у 1917-1934 рр. працював А.С. Фурман (1890-1964), доктор медичних наук, рекомендованій на цю посаду В.П. Образцовим. З 1939 р. почали діяти Бердичівський кістково-туберкульозний санаторій.

У другій половині 1940-х рр. було відкрито у Радомишлі дитячий санаторій для лікування легеневих форм туберкульозу, а також 4 сільські санаторії для хворих дітей – два у Житомирі (на 30 ліжко-місць), Бердичеві (на 25) і Новоград-Волинському – на 20.

1961 р. у селі Ушомир Коростенського району було також відкрито заклад санаторного типу – школу-інтернат на 450 місць для дітей із затукаючими формами туберкульозу.

1974 р. почав приймати хворих санаторій «Дениші», розрахований на 610 місць. Заклад мав такі відділення: кардіоремонтології з реабілітацією післяинфарктної та післяопераційних хворих; вертебрології; фізотерапевтичне і підлярніче. З 1971 р. діють санаторії «Іршанськ», «Кам'яний Брі» і санаторій «Тетерев» у Коростені.

У часи незалежності України, назавждичи на скономічні труднощі 1990-х рр., санаторному лікуванню дітей приділяється постійна увага: розгортається дитячі санаторії ліжка на базі дитячого санаторію-профілакторію «Лісова казка». 1998 р. цей заклад було перепрофільовано з дитячого на санаторій для лікування дорослих, хворих на туберкульоз, а дитячі санаторії ліжка розгорнуто у Житомирському санаторії «Лісовий берег». Лікувальний заклад у с. Денишах Житомирського району має тепер офіційну назву Житомирський обласний лікувально-санаторний центр радіаційного захисту для дитячого та дорослого населення «Дениші», а заклад у Кам'яному Броді Баранівського району – «Обласний санаторій радіаційного захисту для дорослого і дитячого населення». Санаторій «Тетерев» використовується нині для розміщення вимушених переселенців з Донбасу.

Унікальним серед санаторійних закладів є Житомирський обласний центр вертебрології і реабілітації, де щорічно стаціонарно лікується понад дві тисячі хворих.

ІХ. НАУКОВЦІ-МЕДИКИ

Вітчизняну медицину рухають вперед лікарі, які поєднують практичну роботу з науковою. Внесок видатних учених-медиків, життя яких пов'язане з Житомирщиною, — загальний і цінний. Вони стали основоположниками наукових шкіл, нових напрямів і спеціалізацій. Саме про них йдеся у нижче наведених біографічних довідках.

Бершадський Юрій Йосипович (23.01.1915 – 29.03.2006) – доктор медичних наук, професор.

Народився у м. Малині на Житомирщині. 1941 року закінчив Київський стоматологічний інститут. 1958 року захищив докторську дисертацію «Матеріали до проблеми зниблювання в хірургічній стоматології». 1962 року очолив Українське товариство стоматологів і був його головою до 1970 року. Став почесним членом Всеукраїнського товариства стоматологів-хірургів і 13-ти товариств стоматологів-хірургів інших радянських республік. Автор понад 300 наукових праць, у тому числі 14 монографій, посібників з проблем відновлювальної хірургії шелепно-лицьової частини обличчя, травматології, пластичної хірургії та ін.. Автор 14 патентів на винаходи, автор 40 розробок підприємств пропозицій [17].

Вайблеват Соломон Наумович (14.01.1888 – 10.06.1965) – доктор медичних наук, професор, Заслужений діяч науки УРСР, головний стоматолог Міністерства охорони здоров'я УРСР.

Народився у м. Малині на Житомирщині. 1922 року закінчива Житомирський медичний інститут. З 1927 по 1939 рік – завідувач першого шілкового від-

інших радянських республік. Автор понад 300 наукових праць, у тому числі 14 монографій, посібників з проблем відновлювальної хірургії шелепно-лицьової частини обличчя, травматології, пластичної хірургії та ін.. Автор 14 патентів на винаходи, автор 40 розробок підприємств пропозицій [17].

ділення в Україні при Жовтневій лікарні Києва. У 1929-1932 роках – завідувач кафедри шелепно-лицьової хірургії Київського інституту усвоювання лікарів. З 1932 по 1953 рік – завідувач кафедри хірургічної стоматології Київського стоматологічного інституту, а також у період з 1938 по 1941 рік – декан стоматологічного факультету Київського медичного інституту. У 1938-1953 роках – головний стоматолог Міністерства охорони здоров'я УРСР. 1947 року Івану було присвоєно звання Заслуженого діяча науки УРСР. Автор 119 наукових робіт, у тому числі 4 монографій [18].

Голяченко Олександр Макарович (13.02.1940 р. в.) – доктор медичних наук, професор Тернопільського медичного університету.

Народився у селі Малі Горошки Володимир-Волинського району Житомирської області у селянській сім'ї. 1967 р. підлітки Володимир-Волинську середню школу із золотою медалями (у той час випускник-медаліст – дуже рідкісне явище, тому що кількості були більш вимогливі, ніж зараз) і вступив до Вінницького медичного інституту. Тут також навчався успішно і привернув увагу професора

Л.Г. Лекарєва, одного з провідних учених-гігієністів тієї епохи. Ще студентом працювався по науковій роботі, опублікувавши у фаховому журналі «Советское здравоохранение» наукову статтю з проблематики соціальної гігієни. Інститут закінчив з червоним дипломом, вступив до аспірантури і під керівництвом Л.Г. Лекарєва підготував дисертацію «Історія розвитку лікарського обслуговування сільського населення України (1864-1964 рр.)», яку успішно захистив 1967 року.

Викладав на кафедрі соціальної гігієни та організації охорони здоров'я рівного інституту, наскрізь передавав на практичну роботу лікаря-методиста організаційно-методичного відділення Калинівської центральної районної лікарні Вінницької області. Цей досвід згодиться під час роботи над док-

терською дисертацією «Соціально-гігієнічні умови організації оптимально доступної лікарської допомоги сільському населенню», яку захистив 1979 року. У 1970-ті роки видав ряд книг, присвячених медичному обслуговуванню сільського населення.

З 1977 р. по 1983 р. – заступник головного лікаря Вінницької обласної лікарні. З 1983 по 2003 рр. – завідувач кафедри соціальної медицини та організації охорони здоров'я Тернопільського медичного університету ім. І.Я. Горбачевського.

Наприкінці 1980-х рр. був активним учасником громадсько-політичного життя, став ініціатором заснування першого в Україні обласного Товариства української мови і створення Тернопільської крайової організації Народного Руху України.

Важливими науковими підходами 1990-х рр. у діяльності О.М. Голіченка стало видання монографії «Економіка української здравоохорони» (1996 р., у співавторстві з А.О. Голіченком) та першого українського підручника «Соціальна медицина, організація та економіка охорони здоров'я» (1997 р., у співавторстві з О.О. Приходською і А.М. Сердюком). 2004 року О.М. Голіченко опублікував перший український підручник з історії медицини, призначений для студентів вищих навчальних закладів. С автором загалом близько 200 наукових праць, у тому числі 21 монографій, ряду підручників. Під його керівництвом підготовлено і успішно захищено 1 докторську і 12 кандидатських дисертацій [19].

Гончарук Федір Гнатович (07.01.1930 – 19.04.2004) – доктор медичних наук, ректор Київського медичного інституту ім. О.О. Богомольця, член-кореспондент АМН СРСР, академік АМН СРСР, академік НАН України, академік Польської академії медицини, академік Всесвітньої академії медицини ім. А. Швецького, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки.

Народився у селі Великий Острожок Уманського (нині Хмільницького) району на Вінниччині. З 1937 р. Його сім'я жила у Бердичеві, де Є.Г. Гончарук закінчив школу, а потім вступив до Київського медичного інституту на санітарно-гігієнічний факультет. Закінчивши вищі віднакожо, одержав рекомендацію до аспірантури. 1961 року захистив кандидатську дисертацію «К вопросу гигиенической очистки бытовых сточных вод на площадках подземного орошения (фильтрации)». І одержав пропозицію перейти на роботу у Київський медичний інститут на кафедру комунальної гігієни. 1968 року захистив докторську дисертацію «Гігієнічне значення систем місцевої каналізації з обґрунтуванням санітарних норм їх проектування та експлуатації» і очолив кафедру комунальної гігієни [20].

1984 року став членом-кореспондентом Академії медичних наук СРСР і ректором Київського медичного інституту. Очолював свій рідний місто до 2000 року. За цей час став членом 9 медичних академій, як вітчизняних, так і зарубіжних. Автор понад 500 наукових праць, у тому числі 45 монографій і підручників, оператив 15 авторських свідоцтв на винаходи і патенти. є членом редакційних рад фахових медичних журналів. Нагороджений орденами Знак Пошани, Трудового Червоного Прапора, Святого Володимира, Ярослава Мудрого V ступеня та іншими відзнаками [21].

З нашим краєм пов'язане було життя відомого топографо-анатома, заслуженого діяча наук УРСР, доктора медичних наук, професора Залотирьової Тамари Василівни (1912-1981).

Народилася вона у Сімферополі. З 1930 по 1935 рік навчалася у Харківському медінституті і після закінчення його із відзнакою була залишена у рідному пантелеймоному закладі для навчання в аспірантурі на кафедрі оперативної хірургії і томографічної анатомії. З 1937 по 1938 рік у зв'язку із сімейними обставинами працювала на посаді ердинатора Новоград-Волин-

ської лікарні на Житомирщині. 1959 року захистила кандидатську дисертацію на тему «Матеріали до топографічної анатомії селезінки у дітей і операції на ній». Працювала на кафедрі оперативної хірургії і топографічної анатомії Ленінградського державного інституту удосконалення лікарів під керівництвом відомого учнівського торако-абдомінального акаадеміка В.М. Шевченка.

У роки Великої Вітчизняної війни, незважаючи на те, що мала малолітнє дитину, пішла добровільно на фронт, пройшла шлях від старшого ординатора до начальника хірургічного відділення госпіталю Північно-Західного фронту. 1952 року захистила докторську дисертацію на тему «Різниці в іннервaciї передньої черевної стінки». З 1953 по 1958 рр. була проректором з науково-педагогичної роботи Ленінградської підсувально-медичної академії. Потім працювала у Харкові. Автор понад 100 праць [22, с. 3].

Матерет Святів Леонідівна (04.06.1929 – 09.09.2011) – член-кореспондент Академії медичних наук України, доктор медичних наук, професор, засновниця рефлексотерапії в Україні.

Народилася у Житомирі. 1955 р. закінчила Київський медичний інститут. Захистивши кандидатську дисертацію, з 1964 р. почала працювати на кафедрі нервових хвороб Київського державного інституту удосконалення лікарів. 1970 р. захистила докторську дисертацію на тему «Застосування електроенцефалографії в неврологічній практиці». 1977 р. започаткувала наукову школу рефлексотерапії. За наступні роки було підготовлено понад 17 тисяч спеціалістів цього напрямку, відкрито цілу мережу спеціалізованих кабінетів, проводилася робота щодо розробки методик лікування різких захворювань методами рефлексотерапії. Автор близько 800 наукових праць, у тому числі 18 монографій, 6 посібників. Під її керівництвом підготовлено і захищено 12 докторських

і 49 кандидатських дисертацій. Був Президентом Європейської асоціації з лазеротерапії, віце-президентом Всесвітньої асоціації з акупунктури, президентом Української асоціації з акупунктури і лазеротерапії, членом Вченого Ради Міністерства охорони здоров'я України, членом редколегії багатьох медичних журналів.

Її діяльність відзначена багатьма почесними нагородами і званнями: «Відмінник охорони здоров'я СРСР» (1978 р.), Заслужений діяч науки і техніки України (1989 р.), Державна премія України в галузі науки і техніки (1993 р.), орден Княгині Ольги (2003 р.), Почесна грамота Кабінету Міністрів України (2008 р.) [23].

Малюк Василь Михайлович (14.03.1948 р. н.) – доктор медичних наук, професор, Заслужений раціоналізатор СРСР, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки та премії ім. Ф.Г. Яновського.

Народився у селі Бачів Перемишлянського району. 1971 року закінчив лікувально-лігургічний факультет Івано-Франківського медичного інституту і за рад�цівом був направлений на роботу у Маневицьку ЦРЛ Житомирської області. Працював тут лікарем-хірургом протягом 1971-1977 рр.

З 1977 по 1979 рр. – навчання у клінічній ординатурі з торсальної хірургії у Київському науково-предідному інституті туберкульозу та грудної хірургії імені академіка Ф.Г. Яновського. Потім залишився тут працювати і пройшов шією від завідувача відділом, заступника головного лікаря до заступника директора з науково-організаційної і науково-методичної роботи.

Етапами зростання стали жюрист 1988 року кандидатської дисертації «Посторані хірургічні вітурні в хворих з післяреканізмічною синіємкою плеврі і реактивизацією туберкульозу легень» та жюрист 1996 р. докторської дисертації «Неefективне комбіноване лікування хворих на туберкульоз легень,

Вого пріччюм «Шляхи піддання». 2000 р. отримав учене звання професора. є автором понад 350 наукових праць, понад 30 винаходів і корисних моделей, 131 раціоналізаційської пропозиції. За реформу методів діагностики, лікування і профілактики захворювань органів дишання 1997 р. Йому присуджена Державна премія в галузі науки і техніки, а 2000 р. — премію імені Ф.Г. Яновського [24].

Мельничук Анатолій Олександрович (1938 р. н.) — завідувач хірургічним відділенням Житомирської міської лікарні № 2, Заслужений лікар України.

Народився в селі Бейбиківка Чуднівського району у селянській сім'ї. Як і у всіх дітей того покоління, було також дитинство. Але закінчив школу і поступив до Вінницького медінституту ім. М.І. Пирогова. По його закінченні в 1964 р. почав працювати лікарем-хірургом у Дзержинську (тепер Романів) Житомирської області. З 1966 по 1968 р. навчався у клінічній ординатурі.

З 1968 р. почав працювати лікарем-хірургом в Житомирській обласній лікарні, яку тоді очолював О.Ф. Гербачевський. У 1972-1975 рр. — начмед Житомирської міської лікарні № 1, а потім — до 2000 р. — головний лікар Житомирської міської лікарні № 2. За роки його керівництва було збудовано інфекційний, акушерський, гінекологічний, терапевтичний корпуси. Методом народного будівництва споруджено 6-ти поверхову поліклініку по вулиці Лесі Українки. Доводилося брати безпосередню участь у керівництві будівництвом. За це А.О. Мельничку присвоєно звання Заслуженого будівельника УРСР.

Прооперував близько півтори тисячі пацієнтів. Це операції, пов'язані з ускладненими формами цукрового діабету, хворобами шлунково-кишкового тракту та ін. Високий класифікаційний рівень підтверджено присвоєнням звання Заслуженого лікаря України [25].

Могиленська Клара Олексіївна (1928-2009) – організатор спеціалізованої дитячої хірургії на Житомирщині.

Народилася у Владивостоці у сім'ї голови країнкоюму, депутата Верховної Ради СРСР. Спочатку хотіла вступити до політехнічного інституту, але батько заради поплати документи до медичного вишу, прозарливо баччи саме у професії лікаря покликання доньки. І, дійсно, як визнавала сама Клара Олексіївна, що всі роки не було жодного вислапку, щоби пошкодували, що життя пристягнула цій професії. Це м'яке місце. Й іншого просто не уявлюю».

З 1961 року веде свою історію дитяча хірургія на Житомирщині і у її винтоків стояла К. О. Могиленська. Зробила близько 20 тисяч операцій. Протягом 24 років була головним дитячим хірургом Житомирської області, наставником для молодих лікарів, які у подальшому стали знаними авторитетами у своїй галузі. Про це вона сама так розповідала: «Й от перший літери у Житомирській області – Леонід Рафаїлович Козловський – і став моїм першим учнем, потрій... не хотів бути дитячим хірургом. А потім із часом такий із нього вибув дитячий уроць! Іх багато – моїх учнів: Олександр Константинович Толстиков, Віктор Йосипович Шатило, Микола Аламович Нікіченко, Микола Дмитрович Бобер... Їх дуже багато й на Житомирщині, й в інших областях України, але кожного я пам'ятаю – такі у мене чудові послідовники. А зверз які чудові у нас молоді фахівці!»

Один із її учнів, Віталій Ростиславович Заремба теж згадує звичним словом свою наставницю: «Клара Олексіївна була інтелем, певно, всіх дитячих хірургів Житомирщини. Крім того, що практично кожному з нас вона дала в руки скіпельть, ще й навчила чуйного ставлення до хворих, відповідальності до роботи... Між собою ми лагідно називали Клару Олексіївну «наші бабути». Й у цьому, пожирте, не було

ніякої фамільності – лише така, знате, родинність і вікові почуття. Вона не дозволила собі зворіти – все жось так свої недуги переживала на ходу, на льоту. Мало звокала на позовне самопочуття – відправлялася роботі, діткам».

Тепі спогади про К.О. Могилевську зберегли й інші її послідовники – завідувати хірургічним відділенням Житомирської обласної дитячої лікарні Петро Степанович Русак, дитячий хірург Борис Антонович Мельник, лікар-ортопед хірургічного відділення № 2 Роман Петрович Белій, дитячий хірург Дмитро Володимирович Шевчук. Едичні слова колег, після і їхніх батьків – с найвищою вагородкою були-якого лікаря. К.О. Могилевська заслужила їх посеною мірою [26].

З Житомирською школою дала Нечистайлі Михайла Йосиповича (6 липня 1948 р. н.), заступника директора з наукової роботи Інституту хірургії та трансплантації Академії медичних наук України, керівника відділу лапароскопічної хірургії та холелізму, лауреата Державної премії України, доктора медичних наук, професора, Заслуженого лікаря України.

Народився у селі Капустин Старокостянтинівського району Хмельницької області. Після закінчення Київського медичного інституту ім. О.О. Богомольця з 1972 р. проходив інтернатуру у Малинській лікарні, а потім декілька років працював лікарем-хірургом у Житомирі. Згодом навчався в аспірантурі Київського інституту клінічної та експериментальної хірургії МОЗ УРСР. З часом, після захисту і докторської дисертації, став заступником директора Інституту фтизіатрії та торакальної хірургії АМНУ.

Всі подальша наукова діяльність і медична практика проходила в Київському інституті клінічної та експериментальної хірургії МОЗ УРСР (зраз це Національний інститут хірургії та трансплантації ім. О.О. Шалікова НАМНУ). Працював тут на посаді торакоабдомінальної та сучасної хірургії

(теперішня назва – кафедра хірургії і трансплантації) Національної медичної академії післядипломної освіти ім. П.Л. Шупика, яка функціонує на базі Інституту. Тут М.Ю. Нечитайло пройшов шлях від асистента до професора. За цей період здобувши кандидатську дисертацію (1987 р.) на тему «Хірургичне лікування високих рубцівих структур жовчних протоків», а 1996 р. захистив докторську дисертацію на тему «Лікування і профілактика ускладнень в реконструктивній хірургії жовчних протоків». 1999 р. став завідувачем лапароскопічної хірургії і холеіктозу Інституту хірургії та трансплантації Академії медичних наук України. З 2002 р. – заступник директора з наукової роботи Інституту хірургії та трансплантації АМН України. 2004 р. М.Ю. Нечитайло присуджено Державну премію України. 2008 р. отримав звання Заслуженого лікаря України. є почесним членом Всесвітнього товариства хірургів, членом Європейського та Всесвітнього товариств гепатобіліарних та лапароскопічних хірургів України. Автор 72 наукових праць, у тому числі 13 монографій, 3 підручників, а також 42 авторських съюзів і патентів на знаряддя. Один із засновників лапароскопічної і гепатобіліарної хірургії в Україні [27].

Петровський Анатолій Іванович (25.03.1938 р.н.) – завідувач лабораторією мікрофізіології структури біохімічно активних речовин Інституту молекулярної біології і генетики НАН України. Заслужений винахідник України, кандидат медичних наук, професор. Почесний громадянин міста Коростень.

Народився у с. Ходаки Коростенського району Житомирської області. 1956 року закінчив Житомирське медичне училище № 1, працював фельдшером, через рік поступив на лікувально-лабораторний факультет Івано-Франківського медичного інституту. Після закінчення навчання у 1963 році був призначений асистентом кафедри патофізіології

Івано-Франківського медичного університету. 1970 р. очолив створений за постановою Кабінету Міністрів СРСР проблемну лабораторію корегуючої терапії злокісних пухлин і гемобластозів при Львівському медичному інституті.

Із 1977 р. Анатолій Потопальський завідує відділом модифікації структури біологично активних речовин в Інституті молекулярної біології і генетики (ІМБГ) НАН України, а у 2004 після реорганізації відділу – лабораторією модифікації структури біологично активних речовин.

Науковими дослідженнями Анатолій Потопальський почав займатися на першому курсі інституту, за два роки отримав на основі чистоту і запатентував препарат «Амітозин», який перешкоджає поделу клітин злокісних туманів і викликає їх старіння. Була проведена робота над цим препаратом, яка підтвердила його ефективність, про те ці роботи були заекреченні. Клінічні випробування, що проводилися у 1999–2001 Інститутом онкології АНМУ, підтвердили ефективність препарату, але він не був зареєстрований МОЗ України. «Амітозин» показав свою ефективність на III і IV стадіях. У 1973 роцім із Л.В. Лоджє розроблені ще один препарат – «Ізатізон», який успішно використовується для попередження і лікування вірусних та мікробно-вірусних кровобій та пустул у петеріарії, ефективний імуномодулятор. На VIII Всеукраїнському фестивалі науки у 2014 р. «Амітозин» і «Ізатізон» були представлени як інноваційні розробки, готові до запровадження у виробництво.

А.І. Потопальський запатентував понад 60 нових препаратів що мають протитуморну, противірусну та імуномодулюючу дію, створив понад 20 нових форм, сортів і видів лікарських і сільськогосподарських рослин, біз ини затверджені і рекомендовані Держсортостанцією України як нові високопродуктивні сорти і з підвищеним вмістом цінних речовин. У доробку А.І. Потопальського 10 монографій, понад 250 публікацій і понад 100 авторських свідоцтв і патентів.

Русак Петро Степанович (02.03.1963 р. н.) – доктор медичних наук, завідувач хірургічним відділенням №1 Житомирської обласної дитячої лікарні, голова Асоціації хірургів Житомирської області, завідувач філії кафедри дитячої хі-

хірургії НМАПО ім. П.Л. Шупика, лауреат Національної Медичної Премії 2012 року в категорії «Практикуючі лікарі».

Народився у селі Синюхів Заліщицького району Тернопільської області у сім'ї, де практикувалася юродія медицини. Закінчив педіатричний факультет Вінницького медичного інституту ім. М.І. Пирогова і почав працювати у Житомирській обласній дитячій лікарні. 1992 року очолив хірургічне відділення № 1. 1994 р. став обласним позаштатним дитячим хірургом. Уже тоді, у 1996-ті роки, почали з'являтися у медичних наукових журналах «Клінічна хірургія», «Хірургія дитячого віку» статті П.С. Русака. 2003 р. захистив кандидатську дисертацію на тему «Комплексне лікування гострого гематогенного остеомієліту у дітей».

2004 р. на базі обласної дитячої лікарні було відкрито філію кафедри дитячої хірургії НМАПО ім. П.Л. Шупика і П.С. Русак почав викладати тут начальний курс «Абдомінальна лапароскопічна хірургія дитячого віку» хірургам-колегам з різних областей України. У своїй викладацькій діяльності і часто у посвяженному спілкуванні часто згадує своїх старших колег, завдяки яким відбувається особисте професійне зростання – К.О. Могилевську, Б.П. Бродського, Б.А. Мельник, Л.Р. Козловського, Г.Я. Базарчук, а також низки наукових наставників – професорів Ю.П. Кукуруту, В.М. Мороза.

2011 р. захистив докторську дисертацію на тему «Інноваційні технології в діагностиці, лікуванні та профілактиці гострої хірургічної абдомінальної патології у дітей». 2012 р. став лауреатом обласної премії О.Ф. Гербаченського і лауреатом Національної Медичної Премії в категорії «Практикуючі лікарі». Автор близько 150 наукових праць, опублікованих у фахових журналах і наукових збірниках, 3 монографій, 2 науково-практичних посібників, 1 атласу, 13 патентів на винаходи [28].

Трінус Федір Петрович (25.02.1929 – 23.05.2013) – доктор медичних наук, професор, член-кореспондент РАМН, член-

кореспондент НАНУ, член-кореспондент АМН України, заслужений відмінник фармацевтичної науки та праці, лауреат Державної премії України, Заслужений діяч науки і техніки України.

Народився у селі Старий Любір на Житомирщині 1941 року з мідичним з відзнакою Житомирську фармацевтичну школу, став начальником аптеки у Дзержинську (тепер Ромашів) Житомирської області, але недовгі був мобілізований до півдня. Брав участь у фронтових діях, був поранений. 1952 року закінчив Київський медичний інститут ім. О.О. Богомольця і зступив до аспірантури рідного пішу.

1956 року захистив кандидатську дисертацію з проблем поглинання сульфадіазінів в організмі при різних рівнях обміну речовин. 1965 року захистив докторську дисертацію школою проблем механізмів дії судинних засобів і отримав Інститут фармацевтології та гормонології АМН України. З 1987 року став заслуженим відмінником фармацевтичної та аналгезуючих засобів. Автор понад 400 наукових праць, у тому числі 4 монографій. Одержано 165 відорських співорядів і 5 патентів на винаходи. Під його керівництвом підготовлено і успішно захищено 10 докторських і 16 кандидатських дисертацій [29].

Фролій Валентин Веніамінович (27.01.1924 – 02.10.1999) – академік, віце-президент Академії медичних наук України, академік НАН України. Заслужений діяч науки і техніки України, доктор медичних наук, діяч-лауреат Державної премії України, премії ім. О.О. Богомольця, ім. Г.І. Мечникова, ім. М.Д. Стржеска.

Народився у Житомирі 1945 р. з відзнакою закінчив Військово-медичну академію у Ленінграді. Потім навчався в аспірантурі на кафедрі фізіології Київського медичного інституту під кері-

шицтвом Георгія Фольборта. 1950 р. захищив кандидатську дисертацію на тему «До вивчення процесів втоми і відновлення серця» і проповісів працювати на кафедрі фізіології. 1958 р. захищив докторську дисертацію «Фізіологічна характеристика рефлексів на серцево-судинну систему» і опублікував монографію під назвою «Рефлекторна регуляція діяльності серцево-судинної системи».

Зі створенням 1958 р. Інституту геронтології та експериментальної патології Академії медичних наук СРСР В.В. Фролькіса запросили очолити тут лабораторію фізіології. Подальша діяльність ученого поєднана з цією науковою установою. Автор близько 760 наукових праць, у тому числі 25 монографій, 13 посібників. Стан засновником геронтологічної наукової школи. Під його керівництвом підготовлено і захищено 37 докторських і 63 кандидатських дисертацій. Був нагороджений міжнародними преміями імені Ф. Вершара, Міжнародної Асоціації геронтологів, а також премією ім. О.О. Богомольця (1971 р.), Державною премією УРСР у галузі науки і техніки (1972 р.), премією ім. І.І. Мечникова НАН України (1995 р.). Нагороджений орденом Вітчизняної війни II ступеня, 2 медалями, орденами Ярослава Мудрого V і IV ступеня [30].

Шатків Віктор Іосипович (25.03.1953 р. н.) – доктор медичних наук, ректор Житомирського інституту медсестриства, Заслужений лікар України, академік Академії міжнародного співробітництва з креативної педагогіки.

Народився в селі Кримок Радомишльського району. Закінчив 3 класів Радомишльської середньої школи № 1 (нині це Радомишльський ліцей № 1 ім. Т.Г. Шевченка), а потім – Житомирське фармацевтичне училище. З 1974 по 1980 рр. – навчання у Вінницькому медичному інституті ім. М.І. Пирогова. 1981 р. закінчив інтернатуру і працював дитячим хірургом, дитячим анестезіологом-реаніматологом у Житомирській міській дитячій лікарні. З 1985 по 1987 рр. – заступник головного лікаря Житомирсь-

кої обласної дитячої лікарні. У 1987-1997 рр. – завідувач се-
ктором лікувально-профілактичної допомоги дітям і матер-
нями Житомирського обласдоросіїдпу. З 1997 по 2002 рр. –
перший заступник начальника управління охорони здоров-
я Житомирської обласдержадміністрації. З 2002 р. – дирек-
тор Житомирського медичного коледжу (нині – інститут
медестрінства).

Адміністративну і педагогічну діяльність В.Й. Шатило по-
єднує з науковою. 1993 р. захистив кандидатську дисертацію
«Особливості функціонального стану шитовищної залози у
дітей, які мешкають на територіях, засвоюючи радіактив-
ними речовинами внаслідок аварії на Чорнобильській
АЕС», а 2007 р. – докторську (тема «Медико-соціальне об-
туритування системи медичного забезпечення хворих на
паренетральні вірусні інфекції ВІЧ»). А загалом є автором
240 наукових праць, з тому числі 20 монографій і розділів
монографій, 7 наукових посібників, має 2 патенти на ви-
найді. Після його керівництвом захищено 3 докторські і 3 кандидатські дисертації. 1991 р. В.Й. Шатилу присвоєно звання
«Відмінник охорони здоров'я», а 1998 р. – звання Заслужен-
ий лікар України. 2006 р. відзначений Грамотою Верховної
Ради України «За особливі заслуги перед народом України». є лауреатом обласної премії О.Ф. Гербаченського [31].

Х. ЕСПЕРАНТО І МЕДИЦІНА.

Серед есперантистів значну частину становили представники медичної галузі: лікарі-практики і науковці, викладачі медичних навчальних закладів. Наведені тут прізвища цього ряду безумовно починають із самого творця міжнародної мови Людвіга Заменгофа, лікаря-окуляста. Другою помітною постійнотою цієї категорії був доктор медицини, француз Поль Фруйтс, який з 1904 року очолював редакцію видання «Internatio science tenuo» («Міжнародний науковий журнал»).

До числа видатних пionерів есперанто належить і польський лікар-окуляст Казімеж Бейн, який став підсумом перекладом. Задумки, передусім, перекладу на есперанто новелі Б. Пруса «Тіні» і роцільни «Фараси», а також класиків польської літератури М. Конопницької, І. Ожешко, Г. Сенкевича. 1906 р. К. Бейн обрав ілюстрованим голови Академії есперанто. Значний внесок у творення літератури на есперанто зробив французький лікар Андре Вальси, автор сирітівського роману «Катіо де Проджо» (1907 р.), першого в історії есперанто-літератури твору [32, с. 152–153].

Першим есперантистом, який захистив докторську дисертацію в галузі есперантології «Користь і можливості застосування есперанто в медицині» став французький лікар П'єр Корре.

Доказом активної участі медиків у есперанто-русі стало утворення 1908 року Всесвітньої есперанто-ассоціації лікарів, першого об'єднання есперантистів за професійною основою. Друкованим органом асоціації став журнал «Радицио! тру» («Голос лікаря»). Першим редактором цього спеціалізованого видання, яке виходило у Львові з 1908 по 1911 рр., був доктор медицини Стефан Миколайський [32, с. 178]. Він зірхний і як активний громадський діяч, член Ліги захисту честі.

Понажне місце у скарбниці оригінальної есперанто-літератури займає поезія чеського лікаря Станіслава Шульгова, який 1911 р. видав два збірники: «Рет-эрето el deserto» («Відчуй до відчанс») і «Що жити з фортю» («Що жити прислоє»), а 1913 року – третій поетичний збірник «Логикаj логоj» («Останні логії»).

Доктор медичних наук, професор Будапештського університету Калочай Калочай, підомий як поет (1921 року опубліковано його збірник поезій «Mondo kaj koto» («Світ і серце»), як відмінний літературний редактор журналу «Literatura mondo» («Літературний світ») з 1922 по 1949 рр. як перекладач класиків угорської літератури і як есперантист — 1931 року видішlo його лінгвістичне дослідження «Légen – stilo – formo» («Мова – стиль – форма»). У ценоюний період К. Калочай перекладав на есперанто твори Шекспіра, Потефі та багатьох інших відомих поетів. Красномовним світленням таланту К. Калочая є видання 1981 року двотомника його перекладів з 30 мов світу «Tutmondo zogato» («Всесвітній діалог»).

Лікарі-єсперантисти України і світу занялися міжнародній мовою маючи зможу стояти за дружбою колег, обмінюватися думками щодо актуальних медичних проблем. У японському місті Маєлсан-сі цією ж рік видається «Medicisca Internationale» («Міжнародний медичний журнал»). У Тернополі перед однією підбираються науково-практичні конференції лікарів і однією із робочих мов є есперанто. Так, 1995 року у Тернополі зібралися лікарі з багатьох країн для участі у 10-ій Міжнародній медичній есперанто-конференції. Важливою подією під час її проведення стало відкриття Барельофа Михайла Юріка, автора першого підручника есперанто для українів, виданого 1907 року.

Ця міжнародна мова використовується у співпраці лікарів, які практикують юмейко-терапію. У світі є сине близько 200 школ постідальніків методики Масакої Сайонії. Галайчук Ігор Ярославович, доктор медичних наук, професор разом з Пакомом Віктором Борисовичем зробили переклад посібника з юмейко-терапії українською мовою.

Професор Масакої Сайонії — засновник і директор Інституту превентивної медицини. Він народився 1943 року у Токіо. З 1971 року почав вивчати методи східного масажу у Школі Шіва-Тсу, затим продовжив вивчати кіропрактику і мистецтво відновлюваного лікування в Шао-Ліні. Розробив власну систему реабілітаційної і профілактичної терапії, яка дала хороші результати.

В 1975 р. Масакі Сайонжі познайомився з майстром реабілітаційної терапії Шуікі Оно, який настав Сайонжі основам свого метода. 1981 р. Сайонжі закінчив Японську школу Шиа-Тсу. Продовжуючи вивчення східних методів масажу і кіропрактики, Сайонжі зустріється з Оно Хідеказу – майстром мистецтва відновлювального лікування в Шаоліні.

1980 р. Масакі Сайонжі відкриває у Токіо свою приватну клініку (зарахується у Японії 3 клінік, які практикують його методику Юмейхо-терапії) і організовує Міжнародний інститут Превентивної медицини. Засобом стілкування колег-медиків стало есперанто. Цю міжнародну мову Масакі Сайонжі вивчав 1980 року, а з 1981 року він став членом японської есперанто-ассоціації, з 1986 р. – членом Всесвітньої медичної есперанто-ассоціації.

Термін «Юмейхо» буквально означає «відновлення життям-аючою сперантою». Юмейхо – це метод лікування, який становить єдиний технологічний ланцюжок, що складається з 100 принципів фізіонармальної корекції скелетно-рухової системи, це комплексний контактний метод у антисептических принципах масажу і остеокорекції тазових кісток.

У жовтні 1989 р. вийшла книга Масакі Сайонжі про метод юмейхо-терапії на есперанто, він наголошує, що цим методом може і повинна оволодіти кожна людина. Книгу, яка вийшла 1989 р., Садиро Кубо, у той час президент Інституту Есперанто Японії, рекомендує як «хочений ладину у світі».

В 1992 році за свою плідну діяльність автор одержав Shinoda-реєшю – найвищу нагороду Всесвітньої медичної есперанто-ассоціації.

Він починає сам їздити по всьому світу, навчаючи своїх однодумців своєму методу. Створив приблизно 200 шкіл у Японії, Китаї, Німеччині, Франції, Болгарії, Угорщині, Канаді, Польщі, Росії, Україні. 2000 р. Масакі Сайонжі разом з провідними юмейхобістами організував Міжнародну Асоціацію Юмейхо. У жовтні 2005 р. наставник, на жаль, помер. Але справу його продовжують послідовники у різних країнах світу.

Влітку 1991 року відбулося перше зінайомство читачів з книжкою Масакі Сайонжі, написаною мовою есперанто. Це трапилося у Швейцарії за три місяці до здобуття Україною незалежності. Поштою до видання книги «Юмейх» українською мовою надло проведення в місті Тернополі конференції 10-ї Міжнародної конференції лікарів-єсперантістів (1995 рік). Автори перекладу: тоді ще кандидат یміджичних наук, голова української філії Всесвітньої медичної єсперанто-ассоціації Ігор Глайчук і відомий перекладач Віктор Паков.

1998 року на Всесвітньому конгресі єсперантістів у Польщі лікар з м. Луцька Зінчук Олександр познайомився безпосередньо з членом Сайонжі і запропонув його відвідати Україну. Перший візит Масакі Сайонжі до нашої країни відбувся 1999 року, пізніше відвідував м. Київ.

Там утворилося перше коло українських учнів та послідовників лікарі Сембір В.В., Зінчук О.В., Бочковський О.М. В подальшому станиця українського юмейх перемістилася у м. Житомир, куди М. Сайонжі зійде на рік приїздом для проведення навчання та майстер-класів. Протягом цього часу Майстер (як називали його учні) відготував майстерність своїх послідовників та дуже кількісно оцінивши результати їхньої роботи. Кращим визнавалися дипломи Токайського Інституту пресвітільної медицини. Високо оцінені майстерність Зінчука О., Сембора В., Бочковського О. Сайонжі надав їм дипломи 4-го ступеню з правом мати своїх учнів.

В Україні нині практикують такі лікарі-юмейхети, які мають 4 ступінь: Зінчук Олександр Володимирович (м. Луцьк); Сембр Володимир Володимирович, президент асоціації юмейх (м. Луцьк); Бочковський Олександр Миколайович, юмейх-терапевт, член правління «Асоціації фахівців з народної й нетрадиційної медицини України», віце-президент юмейх-ассоціації (м. Житомир), а також Пасічник Юрій Володимирович (м. Козятин), який має 3 ступінь.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ступак Ф.Я. Приход громадськобудівні в Україні / Федір Якович Ступак. – К.: Друкарня НМУ, 2002. – 88 с.
2. Васильєв К.К. Російський медичний список на 1825 год як джерельне постачання до історії Волині / К.К. Васильєв // Архів – скарбниця літератури та науки: наук. зб. Сер. «Пр. Житомир. наук.-краєзнавч. т-ва волинських Волинь». – Житомир, 2002. – Т. 26. – С. 49–50.
3. Кузьмін О.С. Католицький піаропан Житомира / Олександра Сергіївна Кузьмін // Українська по-народному. – 2012. – № 9. с. 96–105.
4. Ступак Ф.Я. Приход громадській місії в Україні / Федір Якович Ступак. – К.: Друкарня НМУ, 2002. – 88 с.
5. Огієнко О. Земства Правобережної України 1904–1917 років: державотворчо-економічна та культурно-просвітницька діяльність / Олеся Огієнко. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2006. – 142 с.
6. Колесова О.О. Організація соціально-здорійного обслуговування населення України в часи правління національного уряду 1917–1921 років / О.О. Колесова // Вісник Запорізького національного університету.
7. Північний ареал видів органів влади України. – Ф. 125. – От. 1. – Спр. 242. – 26 арк.
8. Шерба С.П., Борщівський М.І., Кузмін О.С., Наличук П.І., Буравський О.А., Махорін Г.Л. Житомирська область: клінічна лікарня ім. О.Ф. Гербачевського. – Житомир: Поліса, 2005. – 360 с.
9. Сфемчук Н.Л. Ристи місцічного обслуговування населення Житомирської області в 1943–1950 рр. / Н.Л. Сфемчук // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету, – Запоріжжя, 2014. – Вип. №. – С. 154–158.
10. Махорін Г.Л., Свенцька Г.С. Край над Ушлюю / Г.Л. Махорін, Г.С. Свенцька. – Житомир: ПП «Рута», Вид-во «Волинь», 2005. – 184 с.
11. Махорін Г.Л. Історія Ружинівщини: Нариси і документи / Георгій Леонідович Махорін. – Житомир: Вид-во «Волинь», 2000. – 160 с.
12. Ружинщина в цифрах. Мала енциклопедія. Упор. Махорін Г.Л. – Житомир: ПП «Рута», 2011. – 172 с.
13. <http://zhigirin.in.ua/garrison/1894-21-02-2013--v-zhitomir-vydav-povtornyy-povtornyy-svidchennye-200-godov>
14. Кравченко О.В. Діагностічні та лікувальні методи в Україні (1888–1914 рр. – початок ХХ ст.) / О.В. Кравченко. – Вісник Національного техні-

ченого-університету «ХПІ» [Текст]: ж. наук. пр.; темат. вив. / Харківський політехнічний ін-т, нац. техн. ун-т. Вип. 24: Актуальні проблеми історії України / відп. ред. В. І. Ніколаєнко. – Харків: НТУ «ХПІ», 2012. – С. 26–35.

15. Селиванов А. Житомирська дитяча онкологія / А. Селиванов // Вестник благотворительності. – 1998. – № 4. – С. 82–83.
  16. Хроніка земських повинностей і урядовий обіцянковий призрення Волинської губернії. – Житомир: Задокумент. Н.А. Бородич, 1910. – 58 с.
  17. http://uk.wikipedia.org/wiki/Берегівський_Юрій_Ярославович
  18. <http://www.storiaukr.ru/vydayushchisya-uchebnoe-gosudarstvennoe-pamyatnoe-izdatelstvo-1887-1945.html>
  19. <http://who-is-who.ua/mstic/> /page/goldmed2000listby/74/131
  20. Скварцук ІІ.С. Волинські лікарі, які зробили Гомірук – пам'ятник шевченку № 8 в м. Бердичеві / П.С. Скварцук // Бердичів. – 2011. – № 5 (814).
  21. Ступак Ф.Л. Академік Є.Г. Гомірук / Федір Йосипович Ступак // Краєзнавчества наукова спільнота в Україні. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченій 145-річчю настання Житомирського обласного краєзнавчого музею. Наук. збірник «Велика Волинь». Вип. 44. – Житомир, 2010. – С. 352–356.
  22. Пронін О.М., Біліч А.М., Давидченко С.І. Залотарьова Татьяна Васильевна (до 100-річчя з дня народження) / О.М. Пронін, А.М. Біліч, С.І. Давидченко // Вісник проблем біології і медицини. – 2012. – Вип. 4.
  23. <http://chartta.com/news/raymati-auchindys-macharet-tydeniya-konkorda-k-85-letiyu-je-slova-rozhdeniya>
  24. Василіо Міланіч (вчень Мельник) – 60 // Український пульмологічний журнал. – 2008. – № 1. – С. 70.
  25. <http://www.uzs.org.ua/index.php?history/persons/143-melnichuk-surgeon-organizer-coach>.
  26. <http://www.uzs.org.ua/index.php?history/persons/119-mogilevskaya-a.html>
  27. <http://www.ukrosurgery.com.ua>. – Національний інститут хірургії та трансплантації ім. О.О. Шаховської НАМН України.
  28. <http://www.uzs.org.ua/index.php/u/222-hirurgija-kracha-tozobzhitiya-reto-rozak-kreschit-praktikujuchij-lkar-ukraini.html>
  29. П. Тринус (ж 60-річною со днем рождення) // Фармацевтика і токсикологія. – 1984. – № 47.

30. [http://www.ukrainians-world.org.ua/ukr/people/0995574&id177&id17/](http://www.ukrainians-world.org.ua/ukr/people/0995574&id177&id17)
31. <http://who-is-who.us/main/page/gty65u8/17/637>; <http://ua.com/docs.org/docs/index-153254.html>
32. Exponent A.H. Escola de scrupură. — K., 1949.

ЗМІСТ

I. Етапи організації управлінської структури охорони здоров'я на Вінниці-Житомирщині	3
1.1. Дородинський період	3
1.2. Видатні представники медичної галузі ХІХ ст.	10
1.3. Організація охорони здоров'я у ХХ – на початку ХХІ ст.	12
II. Історія розвитку медицини Полтавського району	31
III. Розвиток медицини на Ружинщині	39
3.1. Знані медики – уродженці Ружинщини	47
IV. Довірчі. Перелік лікарів	62
V. Акушерство на Житомирщині	65
VI. Лікувальні заходи для дітей	69
VII. Житомирському лісівниковому пасіковіло – дія стояла	74
VIII. Санаторіє лікування	78
IX. Науковці-медики	81
X. Експранто і медицина	96
Перелік наукових пристанів джерел	100

40

Науково-популярне видання

Геннадій МАХОРІН

Париси з історії медицини
та Житомирщині

Із авторським редакцією

Редактор: Геннадій Махорін
Відповідний редактор: Олена Денисова
Друкарня обласного Науково-технічного центру

Подано до друку 22.01.2015 р.
Формат 60х84/16. Гарнітура Times New Roman.
Тет. №26.
Зап. № 2842.

Видавництво «ВІД»

15014, Україна, м. Житомир, вул. Івана Кочубея, 17 к.
тел. (0412) 47-61-24

Складено судовою поземною спірною
друковано від 14.01.2015
E-mail: voda_bond@ukr.net

